

ALUSTAVAT PUHUTTELUT OSANA ESITUTKINTAA

Lainopillinen opinnäytetyö

Paavo Pellikka ja Juho Nissi

12/2021

TIIVISTELMÄ

Paavo Pellikka, Juho Nissi: Alustavat puhuttelut osana esitutkintaa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Olavi Kujanpää ja Petri Voittomäki

Tutkinto: Poliisi (AMK) 20193

Alustavat puhuttelut osana esitutkintaa on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen opinnäytetyö. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, millä laajuudella asianosaisille ja todistajille tulisi kertoa heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ennen alustavia puhutteluja ja mihin tämä perustuu. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on esitellä lukijalle korkeimman oikeuden ja oikeusasiamiesten ratkaisuja, joissa alustavia puhutteluja on käsitelty. Vielä tarkoitus on ratkaisujen perusteella tuoda esille yleisimmät puutteet alustavissa puhutteluissa, jotka ovat johtaneet niiden hyödyntämiskieltoon. Näitä esiin tuomalla on tarkoitus herättää lukija pohtimaan nykylainsäädännön tilaa ja mahdollisia muutostarpeita.

Opinnäytetyön perusteella selvisi, että siinä missä kuulustelu on osana esitutkintaa erittäin määrämuotoista ja lain tasolla tarkkaan säädelyä, voidaan alustavien puhuttelujen perustellusti todeta olevan vapaamuotoisempia monin tavoin. Yhteinen tavoite edellä mainituille on aineellisen totuuden selvittäminen. Alustavilla puhutteluilla pyritään määrittelemään henkilöiden asema ja kuulustelujen tarve, mutta niiden merkitys prosessissa voi olla huomattavasti suurempi.

Mikäli asianosaiselle on ennen alustavia puhutteluja kerrottu tämän aseman mukaisista oikeuksista, voidaan alustavia puhutteluja hyödyntää näyttönä oikeudenkäynnissä. Toisaalta henkilön oma-aloitteisesti antamaa kertomusta voidaan hyödyntää riippumatta siitä, onko oikeuksista ja velvollisuuksista kerrottu. Tutkijoiden johtopäätös on, ettei nykyinen alustavia puhutteluja käsittelevä pykälä (ETL 7:20 §) ole riittävän laaja suhteessa korkeimman oikeuden ratkaisuihin.

Sivumäärä: 38

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Joulukuu 2021

Avainsanat: Alustavat puhuttelut, tutkimuksellinen opinnäytetyö

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TEHTÄVÄ.....	3
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	4
3.1	Aiheen rajausta	4
3.2	Aineiston valinta	5
3.3	Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti	6
4	EPÄILLYN ASEMA JA OIKEUDET	8
4.1	Asema esitutkinnassa.....	8
4.2	Itsekriminointisuoja ja oikeus avustajaan	9
4.3	Kuulustelut.....	10
4.4	Kuulusteltavan kohtelu.....	11
5	ALUSTAVAT PUHUTTELUT	13
5.1	Tilannekuvan luominen	13
5.2	Lain asettamat edellytykset.....	14
5.3	Alustavien puhutteluiden merkitys esitutkinnassa	14
5.4	Tutkinnan suuntaaminen.....	15
5.5	Avustajan käyttäminen alustavissa puhutteluissa	15
5.6	Itsekriminointisuoja ja totuusvelvollisuus.....	16
5.7	Kielelliset oikeudet.....	17
5.8	Nykyinen esitutkintalaki alustavien puhuttelujen näkökulmasta.....	17

6	SUOMALAINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ JA ALUSTAVAT PUHUTTELUT.....	19
6.1	Itsekriminointisuoja, KKO 2012:45	20
6.2	Oikeudesta käyttää avustajaa, KKO: 2016:96.....	21
6.3	Epäillyn asemasta kertomisesta, KKO: 2003:115.....	22
6.4	Lähiomaisen oikeudesta kieltäytyä todistamasta, KKO: 1995:66	22
6.5	Asemasta esitutkinnassa, AOA:n ratkaisu 37/4/03.....	23
6.6	Lausunnon vapaaehtoisuudesta, hovioikeuden tuomio 18/155460	23
7	OIKEUSISTUIMIEN MUODOSTAMA MAANTAPA	25
7.1	Esitutkintakertomuksen näyttöarvo oikeudenkäynnissä	27
7.2	Tunnustus rikosprosessissa.....	28
7.3	Oikeuslähteiden velvoittavuus laintulkinnassa	29
8	POHDINTA	31
8.1	Opinnäytetyön prosessista.....	33
	LÄHTEET	35

LYHENTEET JA KÄSITTEET

AOA: Apulaisoikeusasiamies, joka vastaa laillisuusvalvonnasta yhdessä oikeusasiamiehen kanssa. Apulaisoikeusasiamies toimii samoin valtuuksin oikeusasiamiehen kanssa, eli kykenee ratkaisemaan tälle kuuluvat asiat itsenäisesti.

EIT: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on Euroopan neuvostoon kuuluvien sopimusvaltioiden asettama tuomioistuin, joka toimii Strasbourgissa. Ihmisoikeustuomioistuin valvoo Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamista. Jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan tuomioistuimen lopullisia tuomioita niiden juttujen osalta, joissa ovat osapuolina.

Prejudikaatti: Ylimmän oikeusasteen antama tuomio tai päätös, joka ohjeistaa, miten tietty lainsoveltamiskysymys olisi jatkossa ratkaistava.

PL: Perustuslaki

OK: Oikeudenkäymiskaari

ETL: Esitutkintalaki

HE: Hallituksen esitys. Suurin osa lainsäädäntöön liittyvistä asioista tulee eduskunnassa vireille hallituksen esityksellä. Esitykset voivat liittyä esimerkiksi lakeihin, valtion lainanottoon tai kansainvälisten sopimusten hyväksymiseen.

KKO: Korkein oikeus

HO: Hovioikeus

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön nimi on *Alustavat puhuttelut osana esitutkintaa*. Valitsimme kyseisen aiheen, koska työharjoittelussamme olemme huomanneet, etteivät kokeneetkaan poliisimiehet aina ymmärrä alustavien puhuttelujen merkitystä rikosprosessissa. Aiheen ajankohtaisuutta puoltaa myös runsaasti mediahuomiota saanut Viking Sally -laivalla vuonna 1987 tapahtunut henkirikos, jota koskeva esitutkinta avattiin uudestaan vuonna 2014. Poliisin vuonna 2016 suorittamissa puhutteluissa rikoksesta epäilty tunnusti teon, mutta kärjäoikeus asetti puhutuksen hyödyntämiskieltoon menetelmävirheen vuoksi.

Suomessa perusoikeuksien toteutuminen on katsottu tärkeäksi. Siitä huolimatta Suomi on vuosien varrella saanut Euroopan ihmisoikeus tuomioistuimelta (EIT) huomattavan määrän langettavia tuomioita. Suuri osa tuomioista on koskenut Euroopan ihmisoikeussopimuksessa säädettyä oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kuten tässä opinnäytetyössä esiin tuotujen korkeimman oikeuden (KO) ratkaisujen kautta käy ilmi, on edellä mainittua oikeutta loukattu usein heti alustavien puhuttelujen aikana.

Tutkintatilanteessa poliisi hakee selvyyttä tapahtumiin alustavien puhuttelujen kautta. Poliisi suorittaa alustavia puhutteluja päivittäin, eivätkä niistä kaikki johda esitutkintaan taikka suulliseen oikeudenkäyntiin. Työharjoittelussa kohtaamiimme tilanteisiin perustuen voidaan todeta, ettei poliiseille ole aina selvää, miten alustavia puhutteluja on mahdollista hyödyntää myöhemmin osana oikeusprosessia. Pyrimme työllämme selvittämään, minkälainen merkitys oikeuksien ja velvollisuuksien kertomisella on alustavien puhuttelujen hyödynnettävyyteen todisteena.

Lain kirjoitusasu vaikuttaa siihen, kuinka sitä on mahdollista soveltaa käytännössä. Oikealla tavalla toteutettuna alustavat puhuttelut saattavat vaikuttaa merkittävästi esitutkinnan jälkeen seuraavaan syyteharkintaan ja sitä mahdollisesti seuraavaan oikeuskäsittelyyn. Puutteellisesti toteutettuina alustavien puhuttelujen hyödyntäminen kärsii ja siitä syystä opinnäytetyömme aiheen voi myös katsoa olevan tärkeä kansalaisten oikeusturvan näkökulmasta.

Opinnäytetyön alussa määritellään esitutkintaprosessiin liittyviä määritelmiä ja käsitellään alustavia puhutteluja, siihen liittyvää lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuudessa esitetyjä näkökulmia. Lisäksi käsittelemme oikeusasteiden ratkaisuja sekä apulaisoikeusasiamiehen

(AOA) päätöstä. Näiden opinnäytteessämme käsiteltävien prejudikaattien ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun pohjalta pyrimme tuomaan esille alustavien puhuttelujen hyödynnettävyyttä rikosprosessissa. Tutkimuksen tulosten pohjalta laatimallamme kuvalla tuomme kansantajuisesti esille niin sanotun rautalankamallin, josta ilmenee alustavien puhuttelujen hyödynnettävyys näyttönä.

Tämä opinnäytetyö on täysin julkinen ja sen aineisto koostuu oikeuskirjallisuudesta, laista, lakien esitöistä, sekä korkeimman oikeuden ratkaisuista. Työmme on suunnattu erityisesti työharjoitteluun lähteville ja valmistumisen kynnyksellä oleville poliiseille. Toisaalta työmme voi lisätä myös kokeneemman poliisimiehen ymmärrystä alustavan puhuttelun merkityksestä ja sen muutoseikoista.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TEHTÄVÄ

Työmme tarkoituksena on tutkia alustavia puhutteluja osana esitutkintaa ja rikosprosessia, sekä selvittää korkeimman oikeuden ratkaisujen kautta, minkälainen näyttöarvo alustavilla puhutteluilla on. Niin ikään pyrimme selvittämään eroa kuulustelun ja alustavien puhuttelujen välillä. Toisaalta tarkoitus on oikeuslähteiden avulla selvittää selvät rajat sille, mikä on alustavaa puhuttelua ja missä vaiheessa luodaan vielä tilannekuvaa tai kartoitetaan tapah-tumia. Aiomme selvittää vastaukset tutkimuskysymyksiin lähdemateriaaliin (opinnäytetyöt, pro gradut, lait, oikeuskirjallisuus, oikeusasteiden ja oikeusasiamiesten ratkaisut) perehty-mällä. Mikäli korkeimman oikeuden tuomioissa on ristiriitoja, pyrimme tuomaan ne esiin. Opinnäytetyömme tarkoituksena ei ole tuottaa produktia tai suoranaisia ohjeita alustavien puhuttelujen suorittamiseen. Edellä mainitun kaltainen produktin sisältävä opinnäytetyö (Liski, Nikula 2018) on jo laadittu.

Tutkimuksessamme käsiteltävät kysymykset ovat kohdistettu alustavia puhutteluja koske-vaan lainsäädäntöön ja toisaalta siihen, miten alustavia puhutteluja on korkeimman oikeu-den, hovioikeuden (HO) ja oikeusasiamiesten ratkaisuihin käsitelty. Tutkimuskysymyk-semme ovat seuraavat:

1. Mitä lainopillisia seikkoja esitutkintaviranomaisen tulisi ottaa huomioon alustavia puhut-teluita suorittaessa?
2. Millä tavalla oikeusasteet ja oikeusasiamiehet ovat ratkaisuihin sivunneet alustavia puhutteluja?
3. Alustavien puhutteluiden hyödynnettävyys oikeusprosessissa?

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusmetodologiana hyödynnämme oikeusdogmaattista eli lainopillista tutkimustapaa. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa korostetaan perinteisesti lainoppia oikeustieteen ydinalueena. Lainopin keskeisiksi tehtäviksi on katsottu oikeussäännösten tulkinta ja systematisointi. Lähteenään tämänkaltainen tutkimustapa nojaa vahvasti oikeuslähdeoppiin. Samalla on painotettu oikeustieteilijälle ominaista oikeuden sisäistä näkökulmaa. Sisäisen näkökulman vastakohta on muiden tieteenalojen ulkoinen näkökulma (Ervasti 2004, s.10).

Oikeusdogmatiikkaa hyödyntäen tuotetaan siis tietoa siitä, miten voimassa olevaa lakia tulisi tulkita. Oikeusdogmatiikka on soveltavaa, käytännöllistä ja yhteiskuntaa suoraan palvelevaa tutkimusta. Samoja tulkintatapoja tarvitaan käytännön työelämässä ja tieteenharjoittaja jakaa saman metodin esimerkiksi asianajajan ja tuomarin kanssa. (Nykänen 2019.)

”Poliisi on merkittävä julkisen vallan käyttäjä, joka puuttuu kansalaisten perusoikeuksiin eri tavoin päivittäin.” (Potila 2019, s.252). Ennen tehtyjä toimenpiteitä ja päätöksiä on pohdittava niiden lainmukaisuutta (Potila 2019, s.253). Tämä lainmukaisuus on myös kyettävä perustelemaan (Potila 2019, s.254). *”Aina ei pelkästään lain sanamuodon perusteella ole kuitenkaan selvää, mihin lopputulokseen poliisin tulisi lainsoveltajana päätyä.”* Toisinaan lailla halutaan tietoisesti jättää soveltajalle harkinnanvaraa, jotta tilannekohtaiset olosuhteet olisi mahdollista huomioida (Potila 2019, s.271). Pauliina Potilan edellä esiin tuomien seikkojen varjolla voitaneen todeta, että tutkijoilla on perusteltu syy hyödyntää opinnäytetyössä lainopillista tutkimusmetodia huolimatta siitä, ettei Poliisiammattikorkeakoulun voida aidosti katsoa olevan oikeustieteellinen oppilaitos.

Opinnäytteemme objektina on toisaalta oikeudellisten toimijoiden päätöksenteko. Näin ollen se hyödyntää myös empiiristä tutkimusta teoreettisen tiedon osalta. Empiirisiä menetelmiä voidaan hyödyntää kuvattaessa oikeus- tai hallintokäytäntöä (Miettinen 2016, s.251). Käytännössä tämä tarkoittaa opinnäytetyössämme KKO:n ratkaisujen välisiä eroavaisuuksia ja toisaalta yhtäläisyyksien käsittelyä ja analysointia.

3.1 Aiheen rajaus

Halusimme keskittyä käsittelemään alustavaa puhuttelua esitutinnan osalta. Näin ollen poliisitutkintaan liittyvä alustava puhuttelu rajattiin opinnäytetyön aihealueen ulkopuolelle, vaikkakin poliisitutkinta voisi johtaa asian selvittelyn jälkeen rikosperusteiseen esitutkintaan.

Aikomuksenamme oli käsitellä myös alustavaan puhutteluun vaikuttavien muiden kuin lainopillisten tekijöiden huomiointia työssämme, kuten puhutettavan mielentilaan vaikuttavat stressitekijät tapahtumapaikalla. Koska aihe poikkeaa kuitenkin merkittävästi valitsemasamme lainopillisesta tutkimusmetodista, päätimme rajata sen pois.

Rikosprosessuaalisen aseman osalta työmme keskittyi epäillyn puhuttamiseen. Syy tähän on epäillyn rooli suhteessa lain asettamiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Alustavan puhuttelun osalta oikeudet ja velvollisuudet poikkeavat asianomistajan sekä todistajan kohdalla, eivätkä edellä kerrotut asemat ole samassa suhteessa merkityksellisiä epäillyn asemaan nähden. Sivusimme työssämme asianomistajalle ja todistajalle kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia niiltä osin, kuin katsoimme tarpeelliseksi.

Pohdimme myös muiden kuin korkeimman oikeuden ratkaisuiden mukaan ottamista. Sisältömääräisesti esimerkiksi käräjäoikeuksien ratkaisuiden tutkiminen vaatisi kuitenkin enemmän aikaa eikä niiden tutkiminen tämän opinnäytetyön puitteissa ollut mahdollista. Lisäksi halusimme keskittyä tutkimaan nimenomaan niitä oikeuslähteitä, joita voidaan pitää velvoittavina poliisityön käytännön toiminnan kannalta. Poikkeuksena edellä kerrottuun otimme mukaan yhden hovioikeuden ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun, joiden näimme oleellisesti tukevan työmme tarkoitusta.

3.2 Aineiston valinta

Keräsimme materiaalia tähän opinnäytetyöhön Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston ”*Et-sivä*” -portaalin kautta. Perehtyessämme käytettävissä olevaan lähdeaineistoon havaitsimme, että materiaalia on löydettävissä niin oikeustieteellisestä kirjallisuudesta, laista ja oikeuskäytännöistä, joskin se on hajallaan eri lähteissä. Keskeiseksi teokseksi opinnäytetyömme kannalta nousi Esitutkinta ja Pakkokeinot (Helminen, Fredman ym. 2020) teos, joka käsittelee kattavasti aiheeseen liittyviä lakeja ja niiden tulkintaa. Ainoa laajemmin alustavaa puhuttelua käsittelevä, aineistoa yhteen kokoava kirjallinen tuotos, Marko Kähkösen Pro gradu tutkielma ”*Poliisitutkinta ja todisteiden hankkimisen laillisuus*”, käsittelee kattavasti alustavaa puhuttelua poliisitutkinnan näkökulmasta, jossa on paljon yhteneväisyyksiä esitutkinnassa tehtävän alustavan puhuttelun kanssa. Kähkösen tutkielma toimi enemmän opinnäytetyöprosessiamme ohjaavana aineistona kuin itse lähteenä, koska halusimme työssämme keskittyä nimenomaan esitutkinnassa tehtävään alustavaan puhutteluun.

Alustavien puhutteluiden pohja perustuu esitutkintalakiin, jonka kautta päädyimme valitsemaan kyseisiä lainkohtia käsittelevää kirjallisuutta. Tietyissä lain tulkinnoissa oli eroavaisuuksia eri teosten kirjoittajien välillä, minkä toimme esiin työssämme. KKO:n ja HO:n ratkaisut otimme osaksi lähteitä avaamaan sitä, kuinka lain tulkinta toteutuu käytännössä. Poliisityön kannalta ratkaisuja voidaan pitää keskeisimpänä käytännön toimintaa ohjaavana tekijänä.

Olemme opinnäytetyössämme ensisijaisesti pyrkineet käyttämään vahvasti velvoittavia lähteitä, joita ovat perustuslaki ja tavallinen laki, sekä näiden nojalla annetut asetukset sekä alemmitasoiset säädökset. Tämä osoittautui kuitenkin haasteelliseksi lain suppeuden vuoksi. Tästä johtuen olemme joutuneet hyödyntämään heikosti velvoittavana lähteenä lainvalmisteluaineistoa. Työn luonteen vuoksi korkeimman oikeuden antamat ennakkoratkaisut ovat niin ikään toimineet pohjana opinnäytteelle. Oikeuskirjallisuuden rooli osoittautui myös olennaiseksi osaksi työtämme.

3.3 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Validiteetti ja reliabiliteetti määritellään usein kahdesta eri näkökulmasta. Validiteetti ilmaisee sen, miten hyvin tutkimuksessa käytetty mittaus- tai tutkimusmenetelmä mittaa juuri sitä tutkittavan ilmiön ominaisuutta, jota on tarkoitus mitata. Validiteettia voidaan tarkastella useammalta eri kannalta. Validiteetti voidaan jaotella muun muassa loogiseen-, sisäiseen-, ulkoiseen- ja sisältövaliditeettiin. Validiteetti voidaan valita tutkimusaiheen ja -otteen mukaan. (Hiltunen 2009.)

Validiteetti on hyvä silloin, kun tutkimuksen kohderyhmä ja kysymykset ovat oikeat. Validiteetin arviointi kohdistaa yleensä huomionsa kysymykseen, kuinka hyvin tutkimusote ja siinä käytetyt menetelmät vastaavat sitä ilmiötä, jota halutaan tutkia. Voidakseen olla validi, sovellettavan tutkimusotteen tulee tehdä oikeutta tutkittavan ilmiön olemukselle ja kysymyksenasettelulle. Validiteetin kannalta keskeisintä on ensimmäisenä miettiä, millainen tutkimuksen strategia on validi. Mikäli validiteetti puuttuu kokonaan, tutkimus kohdistuu todellisuudessa aivan muuhun asiaan kuin mitä kuvitellaan tai on alun perin ollut tarkoitus tutkia. (Hiltunen 2009.)

Reliabiliteetti sanana johtuu englannin kielen sanasta reliability - luotettavuus. Reliabiliteetti ilmaisee, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetty mittaus tai -tutkimusmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä (Hiltunen 2009). Reliabiliteetista on erotettavissa kaksi osatekijää: stabiili-

teetti ja konsistenssi (Hiltunen 2009). *"Reliabiliteetti tarkoittaa, että samasta yksiköstä tehdyt havainnot ovat samanlaisia."* (Miettinen 2016, s.256). Yksinkertaistettuna reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen luotettavuutta. Mikäli toinen henkilö toistaisi tutkimuksen hyödyntäen samoja mittauskeinoja, päätyisi hän samaan lopputulokseen. Näin voidaan arvioida esimerkiksi tutkijan esittämien väitteiden luotettavuutta.

Ongelmia työntekoon liittyen olivat lähdemateriaalin suppeus, sen rajaaminen ja toisaalta se, että alustavien puhuttelujen sääntely on lain tasolla kapea-alaista. Lähdemateriaalin etsimisen yhteydessä selvisi, että tieto on myös hajanaista. Lisäksi tutkimuskysymysten asettelu validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta osoittautui haastavaksi. Tätä työtä tehdessä, kuten mitä tahansa opinnäytetyötä, oli huomionarvoista keskittyä tarkkaan lähdeviittaukseen. Vaikeuksia aiheutti myös vallitseva koronatilanne, mikä loi haasteita ohjausprosessiin ja seminaarityöskentelyyn.

4 EPÄILLYN ASEMA JA OIKEUDET

4.1 Asema esitutkinnassa

Henkilön asema esitutkinnassa on kyettävä määrittämään niin pian kuin mahdollista, jotta se voidaan ilmoittaa hänelle esitutkintatoimenpiteiden suorittamisen yhteydessä (Helminen, Fredman ym. 2020, s.356). Henkilön oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa määräytyvät riippuen hänen prosessuaalisesta asemastaan. Siksi on tärkeää, että henkilö tietää asemansa esitutkinnassa (Helminen, Fredman ym. 2020, s.356). Usein asema ei kuitenkaan ole vielä tiedossa tilannekuvan luomisen tai alustavien puhuttelujen yhteydessä, jolloin sitä ei myöskään voida ilmoittaa. Tämä tulee kuitenkin ottaa huomioon, mikäli alustavia puhutteluja aiotaan hyödyntää näyttönä rikosprosessissa.

Asema määritellään Esitutkintalain asianosaisuuspykälän (ETL 2:5 §) *perusteella asianomistajaksi, rikoksesta epäillyksi tai muuksi henkilöksi, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa*. Huomionarvoista on, ettei todistaja ole asianosainen, eikä tällöin kuulu asianosaisjulkisuuden piiriin. Henkilöä voidaan kohdella esitutkinnassa ETL 4 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan myös kuultavana, mikäli tämän rikosprosessuaalinen asema on vielä epäselvä. Esitutkinnassa kuultavalla ei katsota kuitenkaan olevan todistajan tavoin positiivista totuusvelvollisuutta tai rikoksesta epäillylle kuuluvaa suojattua asemaa (Helminen, Fredman ym. 2020, s.357).

Asianosaisen tai todistajan aseman mukaisten oikeuksien ja velvollisuuksien voidaan katsoa astuvan voimaan siitä hetkestä, kun asema on määriteltävissä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä hetkeä, kun esitutkintaviranomainen pystyy sen objektiivisiin ja subjektiivisiin tosiseikkoihin nojaten perustelemaan. Toisin sanottuna esimerkiksi rikoksesta epäillyn kohdalla edellytetään vähintään matalinta epäilyksen tasoa, syytä epäillä, jotta tämän asema voidaan perustellusti määritellä.

Ongelmia aiheuttavat tapaukset, joissa henkilön oma menettely saattaa toteuttaa jonkin rangaistavan teon tunnusmerkit, vaikka siitä ei ole objektiivista epäilyä. Tällainen henkilö on yleensä jollakin epävirallisella tavalla tutkittavaan rikokseen tosiasiallisesti osalliseksi epäilty. Virallisesti henkilöä ei näissä tilanteissa kuitenkaan voida käsitellä epäiltynä, koska häntä vastaan ei tässä vaiheessa ole kertynyt konkreettista näyttöä. Tällaista henkilöä voidaan kohdella kuultavana. Vähäisenkin henkilöön kohdistuvan rikosepäilyn tapauksissa

häntä on käsiteltävä rikoksesta epäillyn asemassa, koska tällöin hänellä on oikeus olla myötävaikuttamatta kyseisen rikoksen selvittämiseen (ETL 4:3 §) ja koska epäillyn asemaan liittyy runsaasti myös muita oikeuksia. (Helminen, Fredman ym. 2020, s.357.)

Rikoksesta epäillyn asemaa voi toisaalta pitää myös leimaavana ja on mahdollista, että se saattaa henkilön kielteiseen valoon esimerkiksi tilanteessa, jossa rikosepäily päättyy ulkopuolisten tietoon. Rikoksesta epäiltyyn saattaa myös kohdistua pakkokeinoja. Huolta aiheuttomista rikosepäilyistä voidaan pitää perusteltuina. Ketään ei siis tule aiheuttomasti asettaa rikoksesta epäillyn asemaan. (Hallituksen esitys 222/2010 vp, s.40.)

Toisaalta henkilön asettaminen rikoksesta epäillyn asemaan voidaan katsoa perusoikeusmyönteisemmäksi tavaksi toimia. Rikoksesta epäillyn asema suojaa parhaiten yksilön oikeusturvaa. Rikoksesta epäillyllä ei ole totuusvelvollisuutta, eikä hänen tarvitse edistää rikosasian selvittämistä (ETL 4:3 §). Tässä yhteydessä tulee nostaa esiin esitutkintalain periaatteista syyttömyysolettama (ETL 4:2 §), sekä tasapuolisuusperiaate (ETL 4:1 §), joita noudattamalla taataan rikoksesta epäillylle oikeudenmukainen ja perusoikeuksia kunnioittava oikeusprosessi.

4.2 Itsekriminointisuoja ja oikeus avustajaan

Esitutkintalain 4:3 §:n mukaan rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Itsekriminointisuoja käsittelevää pykälää (ETL 4:3 §) ei ollut ennen lakiuudistusta kirjattu esitutkintalakiin lainkaan. Tällä lakimuutoksella suomalaista oikeuskäytäntöä on pyritty yhtenäistämään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöjen mukaiseksi.

Niin ikään periaatteen lisäämisellä esitutkintalakiin on tavoiteltu kattavampaa sääntelyä rikoksesta epäillyn oikeuksien osalta. Periaatteella on myös haluttu tehdä eroa syyttömyysolettamaan. Yksittäistapauksissa päätös näiden oikeuksien käyttämisestä jää epäillyn harteille. (HE 222/2010 vp, s.46.)

Rikoksesta epäillyllä ja asianomistajalla on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa (ETL 4:10 §). Rikoksesta epäillylle tästä oikeudesta on kerrottava viipymättä, mutta kuitenkin ennen hänen kuulemistaan (ETL 4:16 §). Lisäksi epäillylle tulee kertoa oikeudesta puolustajaan ja oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun (Helminen, Fredman ym. 2020, s.101). Huolimatta siitä, että varsinaisesti puolustautuminen tulee kysymykseen vasta pääkäsittelyssä, on puolustautumista koskevat näkökohdat otettava huomioon jo esitutkinnassa (Helminen, Fredman ym. 2020, s.102). Mikäli epäilty ei halua käyttää oikeuttaan

avustajaan, tulee esitutkintaviranomaisen varmistua, että epäillyllä on riittävä ymmärrys tätä koskevan rikosepäilyn sisällöstä, oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen ja edellä mainituista avustajan käyttöön liittyvistä oikeuksista (Helminen, Fredman ym. 2020, s.104).

Ellei kyseessä ole viran puolesta määrättävä puolustaja, on avustajan käytössä kyse oikeudesta eikä velvollisuudesta. Avustajan käytön tarvetta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että avustajan käyttämisen vähäisyys saattaa liittyä rikoksesta epäillyn henkilökohtaisiin kokemuksiin tai mielipiteisiin avustajan käytön hyödyttömyydestä, kustannuksista tai pelosta leimautua syylliseksi (HE 222/2010 vp, s.50). Tämän johdosta esitutkintaviranomaisen tulisi kertoa ymmärrettävästi esimerkiksi oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun.

4.3 Kuulustelut

”Kuulustelulla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen toimesta tapahtuvaa esitutkintalainsäädännössä määriteltyä menettelyä, jossa kuulusteltavan henkilön suullisesti antamat relevantit tiedot kirjataan tai tallennetaan hänen itsensä hyväksymässä muodossa kuulustelupöytäkirjaan tai ääni- ja kuvatallenteeseen.” (Helminen, Fredman ym. 2020, s.353.)

Kuulustelujen alussa tutkijan ja kuulusteltavan välillä on tarpeen käydä alkukeskustelu, minkä kautta aikaansaadaan edellytykset sille, että tutkittavana olevasta asiasta voidaan ensinnäkään saada tietoa. Tätä alkukeskustelua ei kuitenkaan ole tarpeen kirjata osaksi kuulustelupöytäkirjaa. Alkukeskustelu on myös erotettava suhteessa alustaviin puhutteluihin, joka on itsenäinen esitutkintatoimenpide. (Helminen, Fredman ym. 2020, s. 430.)

Kuulustelu on merkittävä itsenäinen esitutkintatoimenpide ja lisäksi se liittyy muihin esitutkinnan osiin ja pakkokeinojen käyttöön (Helminen, Fredman ym. 2020, s.353). Vaikka kuulusteluiden suorittamisella voidaan katsoa olevan merkittävä rooli rikosten selvittämisen kannalta, on lisäksi tärkeää huomioida kuulustelujen merkitys osana oikeusturvan toteutumisesta (Perustuslaki 21:2 §).

Rikoksesta epäillyllä on oikeus tulla kuulluksi esitutkinnassa, vaikka hänellä ei olekaan velvollisuutta ilmaista kantaansa (Helminen, Fredman ym. 2020, s.187). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei rikoksesta epäillyllä ole velvollisuutta sanoa yhtään mitään eikä häntä koske totuudessa pysymisvelvollisuus.

Esitutkintalainsäädännössä kuulustelulle annetaan keskeinen merkitys. Esitutkintalain 7. luvussa on 20 kuulustelun toimittamista koskevaa pykälää. Lisäksi kuulusteluihin liittyvät luvut muuttavat lain säännökset. Näitä ovat esitutkintaperiaatteita ja esitutkintaan osallistuvien oikeuksia (4. luku), läsnäoloa esitutkinnassa (6. luku) ja esitutkinta-aineistoa (9. luku) koskevissa luvuissa olevat säännökset. Kuulustelua saattaa edeltää alustava puhuttelu. Alustavista puhutteluista säädetään esitutkintalain 7:20 §:ssa. (Helminen, Fredman ym. 2014, s.379.)

Asianosaisille ja todistajille ennen kuulustelua ilmoitettavat asiat eroavat toisistaan erityisesti totuusvelvollisuuden osalta. Rikoksesta epäillyllä ei ole velvollisuutta edesauttaa asian selvittämistä. Todistajan voidaan katsoa olevan asteikon toisessa ääripäässä. Todistajaa koskee niin sanottu positiivinen totuudessa pysymisvelvollisuus, eli hänen tulee oma-aloitteisesti ja mitään salaamatta kertoa asiasta kaiken tietämänsä kieltäytymisoikeuden tai velvoitteen estämättä. Asianomistajaa koskee niin sanottu negatiivinen totuusvelvollisuus. Se tarkoittaa, ettei asianomistajan tarvitse lausua mitään tutkittavana olevaan rikokseen liittyen. Kuitenkin jos asianomistaja haluaa omasta tahdostaan jotain kertoa, on sen oltava totta.

Ilmoitettavista asioista on tässä yhteydessä syytä nostaa esiin edellä mainittu oikeus olla myötävaikuttamatta asian selvittämiseen, toisin sanottuna itsekriminointisuoja, sekä oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa. Näiden kahden oikeuden korostumisen oikeuskäytännössä voidaan katsoa perustuvan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käsittelyssä olleeseen tapaukseen *Salduz v. Turkki* (27.11.2008) liittyen. EIT totesi tuomiolauselmassaan: *”Oikeudenmukaisen ja tehokkaan oikeudenkäynnin takaamiseksi, rikoksesta epäillyllä tulee olla mahdollisuus avustajan käyttöön jo ensimmäisestä kuulustelusta lähtien.”*

4.4 Kuulusteltavan kohtelu

Kuulusteltavan kohtelusta säädetään Esitutkintalain 7:5:ssä. Kuulusteluilla ja muilla esitutkintatoimenpiteillä pyritään aineellisen totuuden selvittämiseen (Helminen, Fredman ym. 2020 s.353). Aineellisella totuudella tarkoitetaan tosiasiallista tapahtumien kulkua.

”Kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan johtavan lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyneen vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.” (ETL 7:5 §).

Kuulusteltavan on kyettävä luottamaan siihen, että häntä kuullaan ennakkoluulottomasti ja hänen esittämänsä näkökannat otetaan huomioon siihen katsomatta, minkälaiseen lopputulokseen ne ovat johtamassa (Helminen, Fredman ym. 2020, s.358).

5 ALUSTAVAT PUHUTTELUT

Esitutkintatoimenpidettä ei määritellä esitutkintalaissa. Yleisesti sen voidaan kuitenkin todeta tarkoittavan esitutkintavirkamiehen suorittamaa esitutkintalain mukaista toimenpidettä. Esitutkinnan kannalta keskeiset toimivaltuudet tulevat toisaalta myös pakkokeinolaista ja poliisilaista. Esitutkintatoimenpiteet jaotellaan tekniseen ja taktiseen tutkintaan. Kuulustelut ja alustavat puhuttelut lukeutuvat edellä mainituista jälkimmäiseen. (Helminen, Fredman ym. 2020, s.314.)

5.1 Tilannekuvan luominen

Tapahtumapaikalla poliisi selvittää niin sanottua tilannekuvaa keskustelemalla paikalla olevien henkilöiden kanssa. Tilannekuva pyritään muodostamaan ennen kuin alustavia puhutteluja aletaan harkitsemaan. Tässä vaiheessa kyseessä eivät vielä ole esitutkintalain 7 luvun 20 §:n tarkoittamat alustavat puhuttelut, vaan alustavilla puhutuksilla tarkoitetaan hetkeä, kun asianosaisen asema on jo selvillä. (Rantaeskola 2014, s.123.)

Alustavilla puhutteluilla tarkoitetaan poliisin suorittamaa puhutusta, jolla pyritään selvittämään tapahtumien kulkua. Se voi tapahtua esimerkiksi rikospaikalla, tai puhelimitse poliisin ja ilmoittajan välillä. (Varkila 2013, s.14.)

Satu Rantaeskola määrittelee alustavat puhuttelut alkavaksi siitä hetkestä, kun henkilön asema on jo selvillä (Rantaeskola 2014, s.123). Toisaalta esimerkiksi Markku Fredman määrittelee alustavat puhuttelut seuraavasti: *”Esitutkintalaki tuntee kuulusteluiden lisäksi myös alustavat puhuttelut. ETL 7:20 §:n mukaan rikoksen selvittämiseksi toimitettavissa alustavissa puhutteluissa on noudatettava, mitä säädetään kuulusteltavan kohtelusta sekä todistajan ilmaisuvollisuudesta ja kieltäytymisestä todistamasta. Tällaisessa alustavassa puhuttelussa on kyse lähinnä sen selvittämisestä, onko henkilöllä tietoja asiasta ja mikä on hänen prosessuaalinen asemansa. Asian luonteeseen kuuluu se, ettei puhuteltavilla henkilöillä ole mahdollisuutta avustajan käyttöön.”* (Fredman 2021, s.414). Fredmanin mukaan kyseessä voi siis olla alustava puhuttelu ilman, että henkilön rikosprosessuaalisesta asemasta on vielä selvyys.

5.2 Lain asettamat edellytykset

Alustavassa puhuttelussa ei tarvitse ottaa huomioon kaikkia esitutkintalainsäädännön muotomääräyksiä (Helminen, Fredman ym. 2020, s. 356). Alustavissa puhutteluissa asianosainen kertoo usein asian sillä tavoin, kuin se on tapahtunut. Tämän vuoksi olisi tarpeellista toteuttaa alustavat puhuttelut niin, että niistä saatua tietoa voidaan hyödyntää todisteena myöhemmin prosessin aikana, esimerkiksi suullisessa oikeudenkäynnissä (Rantaeskola 2014, s.123).

Tämä edellyttää käytännössä sitä, että kuultavan oikeudet ja velvollisuudet on ilmoitettu ennen alustavia puhutteluja. Esitutkintaviranomaisen tulisikin alustavia puhutteluja suorittaessaan huomioida se, ettei siinä vaiheessa välttämättä ole täyttä selvyyttä siitä, minkä verran muuta näyttöä on saatavissa (Rantaeskola 2014, s.123). Alustavissa puhutteluissa on noudatettava sekä esitutkintalaissa säädettyä pykälää kuulusteltavan kohtelusta (ETL 7:5 §:n 1.mom.) että todistajalle kuuluvaa ilmaisovelvollisuutta ja oikeutta kieltäytyä todistamasta (ETL 7:8 §).

5.3 Alustavien puhutteluiden merkitys esitutkinnassa

Alustavien puhuttelujen tavoite on selvittää tulevien kuulustelujen tarpeellisuuden lisäksi asianosaisten asema esitutkinnassa. Henkilön alustavien puhutteluiden yhteydessä kertomat seikat voivat tietyissä tilanteissa olla ainoa lausunto, joka asianosaiselta tai todistajalta saadaan. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen esimerkiksi henkirikoksien yhteydessä, jossa uhri menehtyy rikoksen seurauksena. Esitutkintaviranomaisen tulisikin ymmärtää, että alustavilla puhutteluilla voi olla hyvin merkittävä rooli myöhemmin rikosprosessin aikana (Rantaeskola 2019, s.249).

Kuten varsinaiset kuulustelut, voidaan alustavat puhuttelut tallentaa ääni- ja kuvatallenteelle. Tässä yhteydessä tulee kuitenkin huomioida Esitutkintalain 9 luvun 3 §:ssä mainittu ilmoitusvelvollisuus puhuttelujen kohteelle (Rantaeskola 2019, s.249). Puhuttelujen kohteelle on siis kerrottava, mikäli puhuttelu tallennetaan. *”Mikäli tallentaminen ei ole mahdollista, niiden sisällöstä tulee tehdä hyvin tarkat muistiinpanot.”* (Rantaeskola 2019, s.250). Varsinaista kuulustelupöytäkirjaa ei tarvitse laatia, eikä muistiinpanoja ole velvollista esittää alustavien puhuttelujen kohteelle (Aoa 37/4/03). Mikäli tallennetta aiotaan hyödyntää Esitutkintalain 9 luvun 4 §:ssa säädettyssä tarkoituksessa todisteena käyttämistä varten, on kuuleminen tallennettava kokonaan (Helminen, Fredman ym. 2020, s.473).

5.4 Tutkinnan suuntaaminen

Tutkinnan suuntaamista ei ole määritelty lainsäädännön kautta laisinkaan ja mikään ei lain tasolla rajoita alustavissa puhutteluissa tai kuulusteluissa saatujen tietojen hyödyntämistä tutkinnan suuntaamisessa. Esitutkintatoimenpiteiden yhteydessä saadut merkitykselliset tiedot voivat edesauttaa rikoksen selvittämisessä. Esimerkiksi alustavien puhuttelujen yhteydessä saatu tieto rikoksesta epäillyn tuntomerkeistä tai henkilöllisyydestä voi sinänsä olla merkittävä tekijä rikoksen selvittämisen kannalta, vaikka itse puhutuksen sisältöä ei hyödynnettäisi myöhemmin näyttönä pääkäsitelyssä. Näitä tietoja hyödyntämällä tutkintaa voidaan ohjata sen osalta, mihin kuulusteluja ja muita esitutkintatoimenpiteitä kohdistetaan.

5.5 Avustajan käyttäminen alustavissa puhutteluissa

ETL 7 luvun 10 § mukaan epäillylle on ennen kuulustelua annettava tieto oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa ja siitä, milloin hänelle voidaan määrätä puolustaja. Epäillyn avustajan tai puolustajan käyttö esitutkinnassa on aiemmin mainitun pykälän nojalla kytketty kuulustelutilanteeseen, eikä laki edellytä epäillylle tehtävää ilmoitusta muutoin kuin ennen kuulustelua. Poliisihallitus on kuitenkin määritellyt tarkemmin, että epäillylle tulee ilmoittaa määrämuotoisella lomakkeella kiinnioton yhteydessä avustajan käytöstä, sekä muista vaa-dittavista seikoista (Rantaeskola 2014, s.123). Esitutkinnassa olisikin hyvä omaksua sellainen käytäntö, että kun epäillyn asema on käynyt ilmeiseksi, hänelle ilmoitetaan mahdollisimman pian oikeudestaan avustajaan tai puolustajaan (Helminen, Fredman ym. 2020, s.188). *”Tätä velvollisuutta ilmentää ETL 4:10 §, jonka mukaan asianosaiselle on ennen hänen kuulemistaan kirjallisesti ilmoitettava oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä.”* (Helminen, Fredman ym. 2020, s.188).

Toisin kuin varsinaisissa kuulusteluissa, alustavien puhuttelujen luonteeseen kuuluu se, ettei puhuteltavilla henkilöillä ole mahdollisuutta avustajan käyttöön (Fredman 2021 s. 414). Hallituksen esityksessä avustajan käytön katsotaan silti koskevan myös vaihetta, jossa esitutkintaa ei ole vielä aloitettu, mutta sen edellytyksiä arvioidaan. Tämä tarkoittaa siis jo alustavia puhutteluita (HE 222/2010 vp, s.199). Todellisuudessa avustajan järjestäminen esimerkiksi rikospaikalle olisi haastavaa, ellei jopa mahdotonta ja kuten valtakunnan syyttäjänvirasto vuonna 2012 antamassa ohjeessaan toteaa, tulisi alustavien puhuttelujen kohteelle antaa riittävä tieto itsekriminointisuojaan sisällöstä (VKVS: Oikeus avustajaan ja itsekriminointisuojaan 2012, s. 4).

5.6 Itsekriminointisuoja ja totuusvelvollisuus

Itsekriminointisuojusta ja oikeudesta avustajaan on siis kerrottava ennen alustavia puhutteluja, mikäli henkilön asema rikoksesta epäiltynä on selvillä. Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan perustu suoraan lakiin, vaan sen voidaan katsoa pohjautuvan Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöjen muodostamaan maan tapaan (Esim. KKO 2012:45). Esitutkintalain 4 luvun 16 §:n mukaan rikoksesta epäillylle tulisi viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoittaa muun muassa itsekriminointisuojusta ja oikeudesta käyttää avustajaa. Lähdeaineistosta ei löydy sanalle viipymättä selittävää määritelmää, mutta katsomme tämän tarkoittavan käytännössä samaa, kuin on heti ilmoitettava.

Alustavia puhutteluja koskeva pykälä ETL 7 luvun 20 § ei ota suoraan kantaa asianomistajalle kuuluviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin tai siihen, tulisiko niistä kertoa ennen alustavaa puhuttelua. Kuitenkin selvää on, että mikäli henkilön asema on selvillä ennen alustavia puhutteluja, määräytyvät myös oikeudet ja velvollisuudet sen mukaan. Esitutkintalain 7 luvun 6 § mukaan asianomistajan, laillisen edustajan ja asiamiehen on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan kysymyksiin (Helminen, Fredman ym. 2020, s.365).

Asianomistajaa koskee esitutkinnassa niin sanottu negatiivinen totuudessa pysymisvelvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, ettei asianomistajan oma-aloitteisesti tarvitse ilmaista mitään. Asianomistajalla ei niin ikään ole velvollisuutta vastata tälle esitettyihin kysymyksiin. Kuitenkin jos asianomistaja kertoo asiasta tai vastaa kysymyksiin, on kerrottujen seikkojen oltava totuudenmukaisia. Jos asianomistaja valehtelee, voi kysymykseen tulla perätön lausuma viranomaismenettelyssä (RL 15:2 §). Kyseistä pykälää voidaan kuitenkin soveltaa ainoastaan henkilökohtaisesti läsnä olevan kuulusteluun. Alustava puhuttelu, lausuman antaminen asiamiehen välityksellä, sekä puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä suoritettu kuulustelu jäävät siis säännöksen ulkopuolelle (Helminen, Fredman ym. 2020, s.366).

Vastaavasti todistajaa ei voida alustavissa puhutteluissa annetun lausuman perusteella rangaista perättömästä lausumasta, vaikka hänelle olisi ilmoitettu totuusvelvollisuudesta (Rantaescola 2014, s.205). Mikäli alustavien puhuttelujen kohteena oleva asianomistaja vaikeuttaa poliisin toimintaa esimerkiksi antamalla vääriä tietoja, voi kyseeseen tulla Rikoslain 16 luvun 4 §:n 5 kohdan mukainen niskoittelu (Helminen, Fredman ym. 2020, s.366).

Esitutkintalain alustavia puhutteluja koskevassa pykälässä (ETL 7:20 §) viitataan suoraan todistajan ilmaisovelvollisuuteen ja kieltäytymiseen todistamasta (ETL 7:8 §). Käytännössä

tämä edellyttää sitä, että alustavien puhuttelujen yhteydessä todistajalle (mikäli asema tiedossa) ilmoitetaan tätä koskevasta positiivisesta totuudesta pysymisvelvollisuudesta ja toisaalta velvollisuudesta kieltäytyä todistamasta. Kuten tässä opinnäytetyössä myöhemmin käsiteltävä apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu (Aoa, 37/4/03) osoittaa, ei laki velvoita poliisia kertomaan edellä mainituista puhuttelujen kohteelle.

5.7 Kielelliset oikeudet

Esitutkinnassa käytetty prosessikieli määräytyy rikoksesta epäillyn äidinkielestä riippuen. Suomessa virallisia kieliä ovat suomi, ruotsi ja saame. Mikäli kielivalintaa ei voida päättää asianosaisten etuja ja oikeuksia huomioiden, määräytyy esitutkinnassa käytettävä kieli esitutkintaviranomaisen virka-alueen enemmistökielen perusteella. (ETL 4:12 §.)

Mikäli rikoksesta epäiltyjä on useampia ja he ovat erikielisiä, tulee heidän etujansa ja oikeuksia silmällä pitäen huomioida heitä koskevien rikosasian osuuksien laajuus ja merkitys. Hallituksen esityksen mukaan Esitutkintalain 4:12 § koskee esitutkintamenettelyä kokonaisuudessaan ja lisäksi tapahtumia sekä toimenpiteitä kuten rikosilmoituksen vastaanotto ja alustavat puhuttelut. (HE 222/2010 vp, s.201.)

5.8 Nykyinen esitutkintalaki alustavien puhuttelujen näkökulmasta

Nykyinen esitutkintalaki tuli voimaan 1.1.2014. Alustavien puhuttelujen osalta edellinen esitutkintalaki ei käytännössä eroa nykyisestä lainsäädännöstä. Alustavissa puhutteluissa tulee edelleen noudattaa, mitä esitutkintalaissa säädetään kuulusteltavan kohtelusta (ETL 7:5 §:n 1 mom.) ja todistajan ilmaisovelvollisuudesta, sekä todistamisesta kieltäytymisestä. (ETL 7:8 §.)

Kumotun Esitutkintalain 38 §:ssä sama asia on esitetty seuraavasti: *”Mitä 24 §:n 1 momentissa ja 27 §:ssä on säädetty, koskee myös alustavia puhutteluja rikoksen selvittämiseksi.”* Nykyiseen lakiin on lisätty selkeämmin näkyviin Esitutkintalain 7:8§ pykälä todistajan ilmaisovelvollisuudesta ja oikeudesta kieltäytyä todistamasta. Hallituksen esityksen mukaan näillä oikeuksilla ja velvollisuuksilla ei ole merkitystä, jos todistaja ei ole niistä tietoinen. Alustavilla puhutteluilla ei myöskään tule mitätöidä tällaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Esityksen mukaan edellä mainittujen oikeuksien ja velvollisuuksien olemassaoloa tulisi tiedustella todistajalta. Esitutkintalain uudistamisessa onkin mitä ilmeisemmin haluttu korostaa todistajan tietoisuutta näistä oikeuksista ja velvollisuuksista. (HE 222/2010 s. 219.)

Hallituksen esityksessä (14/1987) on alustavia puhutteluja käsitelty seuraavalla tavalla: *”Varsinaisesta kuulustelusta olisi erotettava alustavat puhuttelut, kuten kyselyjen esittäminen rikospaikalla rikoksen silminnäkijöille. Eräitä kuulusteluja koskevia säännöksiä olisi kuitenkin sovellettava myös alustaviin puhutteluihin. Niinpä 24 §:n 1. momentissa mainittuja sopimattomia menettelytapoja ei saisi käyttää alustavissa puhutteluissakaan. Myös 27 §:n säännöksiä todistajan kieltäytymisoikeudesta ja -velvollisuudesta esitutkinnassa olisi noudatettava alustavissa puhutteluissa. Jos ne koskisivat yksistään kuulusteluja, niiden tarkoitus voitaisiin mitätöidä kuulemalla tällaisia todistajia vapaamuotoisesti alustavissa puhutteluissa.”* (HE 14/1987, s.36.)

6 SUOMALAINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ JA ALUSTAVAT PUHUTTELUT

Perustuslain 1 luvun 3 § mukaan *tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuinina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus*. Korkeimman oikeuden rooli vallankäyttäjänä on prejudikaattien tekeminen. Prejudikaatilla tarkoitetaan tuomioistuinten ennakkoratkaisuja, jonka perusteluiden on määrä toimia oikeuskäytäntöä määrittävänä oikeusohjeena tuleville samakaltaisille oikeustapauksille (Launiala, 2016 s. 1). Korkeimman oikeuden antamien tuomioiden vaikutuspiirissä on siis asianosaisen lisäksi koko oikeusyhteisö (Jäntti, 2005, s.154).

Suomalaisen oikeuslähdeopin mukaan oikeuslähteet voidaan jakaa vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin, sallittuihin ja kiellettyihin oikeuslähteisiin. Ennakkoratkaisun katsotaan kuuluvan heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin. (Aarnio 1989, s.220). Käsittelemme oikeuslähteiden velvoittavuutta tarkemmin luvussa 7.3. Vaikka ennakkoratkaisuilla ei ole ehdotonta oikeudellista sitovuutta, katsotaan niiden tosiasiallisen sitovuuden olevan vahva suomalaisessa oikeuskäytännössä (Nurmi 2005, s.200). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi käräjäoikeus on veloitettu tuomaan perusteluissaan esiin ne syyt, miksi asiasta tehty korkeimman oikeuden ratkaisu ei sovellu käsiteltävänä olevaan asiaan (Jäntti, 2005, s.154).

Ennakkoratkaisun merkitystä oikeuskäytännön kannalta voidaan arvioida yksittäisen ratkaisun perusteiden laajuudella ja vakuuttavuudella (Nurmi 2005, s.200). *”Oikeuskysymyksen perusteleminen on laintulkintaa eli merkityksen antamista oikeudellisesta tekstistä ilmeneville oikeussäännöille.”* (Nurmi 2005, s.201). Yksinkertaistettuna ennakkopäätöksen vaikuttavuudesta voidaan todeta seuraavaa: mitä vakuuttavammat perustelut sitä vaikuttavampi ennakkopäätös (Launiala 2016, s. 10).

Suurin osa oikeudellisista ratkaisuista tehdään käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa. Valituslupa hovioikeuden ratkaisuista korkeimpaan oikeuteen myönnetään harvoin ja päätöksen siitä tekee korkein oikeus itse (Jäntti, 2005, s.152). Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 § mukaan valituslupa voidaan myöntää silloin, *jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi taikka jos siihen on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia*. Lupa voidaan myöntää myös osittaisena

ja rajata koskemaan ainoastaan kysymystä, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi. (OK 30:3 §).

Jutun päätyminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi vaatii aina asianosaisen valituksen alemman oikeusasteen tuomioon liittyen. Näin ollen tapausten päätymistä korkeimpaan oikeuteen voidaan pitää jossain määrin sattumanvaraisena eikä tuomioistuimella ole ratkaisuvaltaa asioihin ilman edellä kerrottua vaatimusta. Käsiteltäviksi päätyvien tapausten on myös vastattava vallitsevan oikeustilan tarpeeseen, mikä vaatii prejudikaattituomioistuimelta aktiivista alempien oikeusistuinten ratkaisuiden seuranta. (Launiala, 2016 s.4.)

6.1 Itsekriminointisuoja, KKO 2012:45

Suomessa korkein oikeus on perustanut ratkaisujaan edellä luvussa 4.3 mainittuun EIT:n tuomiolauselmaan muun muassa ennakkopäätöksessään KKO:2012:45, missä se katsoi, ettei vangittuna kuulusteltu A ollut yksiselitteisesti ja oikeuksistaan tietoisena luopunut oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinnasta. Korkein oikeus katsoi myös, ettei A ollut tien-nyt avustajasta luopumisen seurauksista.

EIT on katsonut yksiselitteisen avustajasta luopumisen edellyttävän, että oikeudesta käyttää avustajaa, oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen, sekä oikeudesta olla vaiti, on epäilylle ilmoitettu. (Brusco v. Ranska, tuomio 14.10.2010, kohdat 45 ja 54–55, Stojkovic, kohta 54). Epäilyllä tulee kuitenkin olla kyky ymmärtää hänelle tehtävät ilmoitukset. Tämä voi EIT:n mukaan edellyttää erityistä varmistamista mm. sairauden tai vastaavan syyn vuoksi heikossa asemassa olevien henkilöiden osalta. (Panovits, kohta 74, Borotyuk v. Ukraina, tuomio 16.12.2010, kohta 82). Tämän voidaan katsoa myös koskevan tilannetta, jossa ilmoituskieli ei ole epäilyllä äidinkieli.

A:n itsekriminointisuoja ja puolustautumismahdollisuuksia oli korkeimman oikeuden mukaan rikottu siten, ettei esitutkinnan aikana annettuja lausumia saanut käyttää näyttönä suullisessa oikeuskäsittelyssä. A:lle oli määrätty puolustaja, mutta tämä ei ollut läsnä. Kuulustelut oli käyty englannin kielellä, mutta ne oli kirjattu suomeksi. Keskinäistä ymmärtämistä on korkeimman oikeuden mukaan voinut vaikeuttaa se, että osapuolet ovat käyttäneet englannin kieltä eri tavoin murtaen. A oli kotoisin Nigeriasta, jossa käytetään yleisesti pidgin-englantia. Korkein oikeus katsoi, että kuulustelujen käyminen englanniksi ei sinänsä loukannut A:n kielellisiä oikeuksia, mutta kuulustelupöytäkirjan laatiminen suomeksi ei ollut esitutkintalain mukaista.

Markku Fredman katsoo teoksessaan Esitutkinta ja pakkokeinot, että tämä näkemys on virheellinen. Kuulusteltavan kielellä tarkoitetaan kansalliskieltä. (Suomessa: suomi, ruotsi, saame). Kuulustelupöytäkirja tulee laatia näillä kielillä, vaikka kuulusteluissa olisi käytetty muuta kieltä. (Helminen, Fredman ym. 2020, s.108.)

Esitutkintapöytäkirjan mukaan oikeudesta avustajan käyttöön oli ilmoitettu, mutta itsekriminointisuoja ei oltu A:lle kerrottu. Korkein oikeus katsoi, että epäillyn oikeuksien loukkaaminen voitiin tilanteessa välttää ainoastaan asettamalla A:n esitutkinnan aikana antamat, tämän syyllisyyttä tukevat lausumat hyödyntämiskieltoon.

6.2 Oikeudesta käyttää avustajaa, KKO: 2016:96

Tapauksessa A:ta syytettiin murhasta, mitä hän oli suunnitellut yhdessä G:n kanssa tarkoituksenaan poistaa uhka, jonka murhattu B oli kohdistanut G:n perheeseen. B oli houkuteltu syrjäiselle paikalle metsään, missä A oli ampunut B:tä kuolettavasti selkään kaksi kertaa.

Esitutkinnan aikana rikosylikonstaapeli P oli puhutellut A:ta virallisten kuulusteluiden ulkopuolella, jonka yhteydessä A oli tunnustanut murhaneensa B:n. Korkeimmassa oikeudessa A vaati rikosylikonstaapeli P:n todistuksen asettamista hyödyntämiskieltoon, koska tämän avustajan käyttöoikeuttaan oli loukattu ja ettei A ollut kuulustelukuntoinen lääkevieroitusoireista johtuen. Lisäksi A:n itsekriminointisuoja oli loukattu.

Päätöksessään KKO toteaa, ettei rikoksesta epäillyn oikeuksia ollut turvattu riittävällä tavalla alustavissa puhutuksissa, millaisiksi kuulusteluiden ulkopuolelle tapahtuneet rikosylikonstaapeli P:n ja A:n väliset keskustelut katsottiin rinnastuvan. Ratkaisun mukaan A:n oikeus avustajan käyttöön ja avustajan läsnäolo-oikeus ei ollut toteutunut esitutkinnan aikana lain edellyttämällä tavalla, mikä on hallituksen esityksessä (HE 222/2010 vp s. 180 ja 197) katsottu koskevan myös alustavaa puhuttelua. Perusteluissa katsottiin, että vaikka A oli oma-aloitteisesti ryhtynyt kertomaan P:lle rikosepäilyihin liittyvistä tapahtumista, ei sillä voida kumota oikeutta avustajan käyttöön ja avustajan läsnäolo-oikeuteen liittyviä oikeuksia. Lisäksi KKO toteaa esitutkintaviranomaisella olleen erityisen korostunut velvollisuus huolehtia siitä, että A:n oikeus käyttää avustajaa toteutuu A:n erityisen haavoittuvasta tilasta johtuen.

Erityisen haavoittuvan tilan osalta KKO tuo esiin esitutkintalain (ETL) 7 luvun 4 §, jonka mukaan *”mielentilaltaan häiriintyneen kuulustelemiseen tulee suhtautua pidättyvästi ja että kuulustelun ymmärtämisen lisäksi kuulusteltavan on kyettävä vapaasti harkitsemaan kertomuksensa sisältö.”* (HE 222/2010 vp s. 216–217). Epäilty on ollut puhutustilanteessa myös

vangittuna, jolloin henkilön voidaan katsoa olevan erityisen haavoittuvassa tilassa. Lisäksi epäilty oli aiemmin kertonut olevansa vähän masentunut ja hänen käytöksensä oli muutoinkin antanut viitteitä siitä, että hänen mielentilansa ei ole ollut tasapainossa. Edellä kerrottuihin seikkoihin vedoten KKO katsoi, ettei ylikonstaapeli P:n todistusta saanut käyttää epäillyn syyllisyyttä tukevana näyttönä rikosasian käsittelyssä.

6.3 Epäillyn asemasta kertomisesta, KKO: 2003:115

Henkilö A oli ampunut katkaistulla haulikolla kerrostalossa raollaan olevan ulko-oven läpi sisälle asuntoon, sillä seurauksella, että yksi hauli oli osunut henkilö B:hen. Ruutisavunäytteen ottamisen yhteydessä A oli kertonut vanhemmalle konstaapeli G:lle ampuneensa tarkoituksenaan tappaa. Asiaa oli todistanut myös vartija X. Korkein oikeus käsitteli asiassa mm. sitä, voidaanko G:n ja X:n kertomusta käyttää todisteena rikosasiassa.

Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan asiassa on jäänyt selvittämättä se, oliko A:n asemasta esitutkinnassa kerrottu. Korkein oikeus myös totesi, ettei aseman kertominen usein ole vielä mahdollista alustavien puhutusten aikana. Lisäksi ratkaisussa tuodaan esiin se seikka, että A on kertonut tapahtumista omasta tahdostaan, ennen kuin todistajat G tai X ovat ehtineet kysyä asiasta mitään. A:n humalatilaa ei katsottu vaikuttavan siihen, voidaanko G:n ja X:n todistusta hyödyntää näyttönä. Humalatilaa vaikutus lausunnon luotettavuuteen taas katsottiin olevan tuomioistuimen harkittavissa.

Korkein oikeus piti voimassa käräjäoikeuden ratkaisun siitä, että G:n ja X:n lausuntoja voidaan käyttää todisteena rikosasiassa. On kuitenkin huomioitavaa se, ettei G:n ja X:n todisteet olleet ainoat tappamistarkoitusta tukevat todisteet.

6.4 Lähiomaisen oikeudesta kieltäytyä todistamasta, KKO: 1995:66

Huolimatta alustavia puhutteluja säätelevän lainsäädännön niukkuudesta puhutteluja ei saa käyttää lähisukulaisten kieltäytymisoikeuden murtamiseen. Korkein oikeus otti tähän kantaa ratkaisussaan 1995:66, jossa poliisimiestä kuultiin todistajana siitä, mitä epäillyn poika oli alustavassa puhuttelussa isänsä epäilystä rikoksesta kertonut. Poliisimiestä oli kuulusteltu, kun syytetyn poika oli päättänyt käyttää myöhemmin kieltäytymisoikeuttaan.

Korkeimman oikeuden mukaan poliisimiehen todistus siitä, mitä syytetyn poika kertoi alustavissa puhutteluissa, merkitsi tosiasiallisesti kieltäytymisoikeuden murtamista. Korkein oikeus päätyi muun näytön puuttuessa syytteen hylkäämiseen.

6.5 Asemasta esitutkinnassa, AOA:n ratkaisu 37/4/03

Apulaisoikeusasiamies otti kantaa ratkaisussa 37/4/03 ennen alustavia puhutteluja tehtäviin ilmoituksiin. Kantelun tehnyttä henkilöä oli vuonna 1999 kuulusteltu kotietsinnän yhteydessä. Henkilö on kantelussaan arvostellut rikoskomisario A:n menettelyä katsoen, että tämän olisi tullut ilmoittaa kantelijalle asema esitutkinnassa ja siitä, ettei tämän tarvitse kertoa isäänsä liittyvistä asioista. Apulaisoikeusasiamies toteaa ratkaisussaan, ettei katso rikoskomisario A:n menetelleen lain vastaisesti, koska laki ei edellytä esitutkintaviranomaista kertomaan alustavien puhuttelujen yhteydessä oikeudesta kieltäytyä todistamasta. Kantelun tehneen henkilön asema ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ollut käsillä olevien tietojen perusteella vielä määriteltävissä alustavien puhuttelujen aikana. Apulaisoikeusmies piti kuitenkin suotavana, että erityisesti kieltäytymisoikeudesta kerrottaisiin alustavien puhuttelujen yhteydessä. Koska alustaviin puhutteluihin ei sovelleta myöskään Esitutkintalain 9 luvun 2 pykälää kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta, ei esitutkintaviranomaisella ole velvollisuutta luovuttaa muistiinpanoja tarkastettavaksi alustavien puhuttelujen jälkeen.

Apulaisoikeusasiamies piti tällaista tilannetta ongelmallisena ja korosti, ettei alustavia puhutteluja saa käyttää lähisukulaisen kieltäytymisoikeuden murtamiseen. Alustavien puhuttelujen tarkoituksena ei saisi apulaisoikeusasiamiehen mukaan olla näytön hankkiminen, vaan niiden pitäisi rajoittua henkilöiden rikosprosessuaalisen aseman selvittämiseen. Kuten Satu Rantaeskola teoksessaan Rikos ja rikosprosessi kuitenkin korostaa, voi alustavien puhuttelujen rooli rikosprosessissa osoittautua myöhemmin merkittäväksi myös näytön osalta.

6.6 Lausunnon vapaaehtoisuudesta, hovioikeuden tuomio 18/155460

Hovioikeuden käsiteltävänä oli tuhotyö, missä B oli sytyttänyt A:n huoneistoon tulipalon. B:tä oli kuultu pian tapahtuman jälkeen ylikonstaapeli S:n toimesta, jolle B on tunnustanut sytyttäneensä tulipalon. B:n asema ei ollut ennen alustavaa puhutusta tiedossa vaan se selvisi puhutuksen yhteydessä. B vaati hovioikeutta asettamaan esitutkintapöytäkirjan ilmoitusosan ja perusilmoituksen sekä todistajana kuullun ylikonstaapeli S:n kertomuksen hyödyntämiskieltoon, koska B:n itsekriminointisuoja oli loukattu.

Perusteluissaan hovioikeus vetosi OK 17 luvun 25 §, minkä mukaan itsekriminointisuoja-säännös ei koske ennen esitutkinnan aloittamista tapahtuneessa alustavassa puhuttelussa vapaaehtoisesti annettuja raskauttavia lausuntoja. Lisäksi esiin tuotiin hallituksen esitys (HE 46/2014 s.89), josta käy ilmi, ettei itsekriminointisuoja koske vapaaehtoisesti annettuja lausumia. Perusteluissa vedottiin myös korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2003:115,

minkä mukaan alustavissa puhutteluissa henkilön aseman ilmoittaminen ei usein ole mahdollista, koska puhuttelulla pyritään vasta selvittämään tapahtumien kulkua ja henkilön asemaa.

Sovellettaessa yllä olevaa perustelua käsillä olevaan asiaan, hovioikeus totesi ylikonstaapeli S:n puhutelleen alustavasti palopaikalla B:tä, mikä on rutiininomaista palopaikalla tapahtuvaa syytymissyyn selvittelyä. S:n ja asianomistajana olleen A:n kertomuksista käy ilmi, että B on antanut lausuntonsa vapaaehtoisesti eikä hänelle ole kerrottu epäillyn asemassa tuossa vaiheessa. Lisäksi B:n puhuttaminen on lopetettu heti B:n ilmoitettua, ettei kerro asiasta enempää ilman avustajansa läsnäoloa. Hovioikeus oli käräjäoikeuden kanssa yhtä mieltä siitä, ettei vaadittuja asiakirjoja ja ylikonstaapeli S:n todistusta tule asettaa hyödyntämiskieltoon.

7 OIKEUSISTUIMIEN MUODOSTAMA MAANTAPA

Kuten KKO: 2012:45 käsittelemästä tapauksesta käy ilmi, Suomessa noudatetaan hyvin EIT:n asettamaa yksilön suojaa oikeusprosessissa. Koska epäillylle ei ollut kerrottu itsekriminointisuojusta, katsoi KKO, ettei epäillyn antamia lausuntoja voinut hyödyntää suullisessa oikeuskäsittelyssä. Lisäksi KKO otti kantaa avustajan käyttöön liittyvään oikeuteen ja totesi epäillyn olleen tietoinen oikeudestaan käyttää avustajaa. Asiassa ei kuitenkaan voitu varmistua siitä, että epäilty olisi ymmärtänyt avustajan käytöstä luopumisen merkityksen.

KKO korostaa ratkaisussaan 2016:96 vielä erikseen oikeutta avustajan käyttöön ja avustajan läsnäolon merkitystä alustavia puhutteluita tehtäessä. Koska epäillyn katsottiin olleen erityisen haavoittuvassa tilassa, ei voitu varmistua siitä, että epäilty olisi ymmärtänyt avustajan läsnäolon merkityksen puhutteluita tehtäessä. Näissä tilanteissa jääkin yksittäisen poliisimiehen arvioitavaksi se, milloin puhutettavan voidaan katsoa ymmärtäneen hänelle kerrotut oikeudet ja velvollisuudet. Käsiteltävässä tapauksessa erityisen haavoittuvalla tilalla tarkoitettiin käräjäoikeuden käsittelyssä esiin tuotua lääkevieroitusoireista johtuvaa tilaa ja sitä, että epäilty oli puhutteluita tehtäessä vangittuna. Tämän katsottiin olleen ratkaiseva tekijä oikeuksien ja velvollisuuksien ymmärtämisen osalta. Eri oikeusasteiden ratkaisuista löytyy myös tapauksia, missä humalantilan on katsottu heikentäneen kuulusteltavan kertomuksen uskottavuutta ja sen perustella voisi katsoa saman pätevän myös alustaviin puhutteluihin.

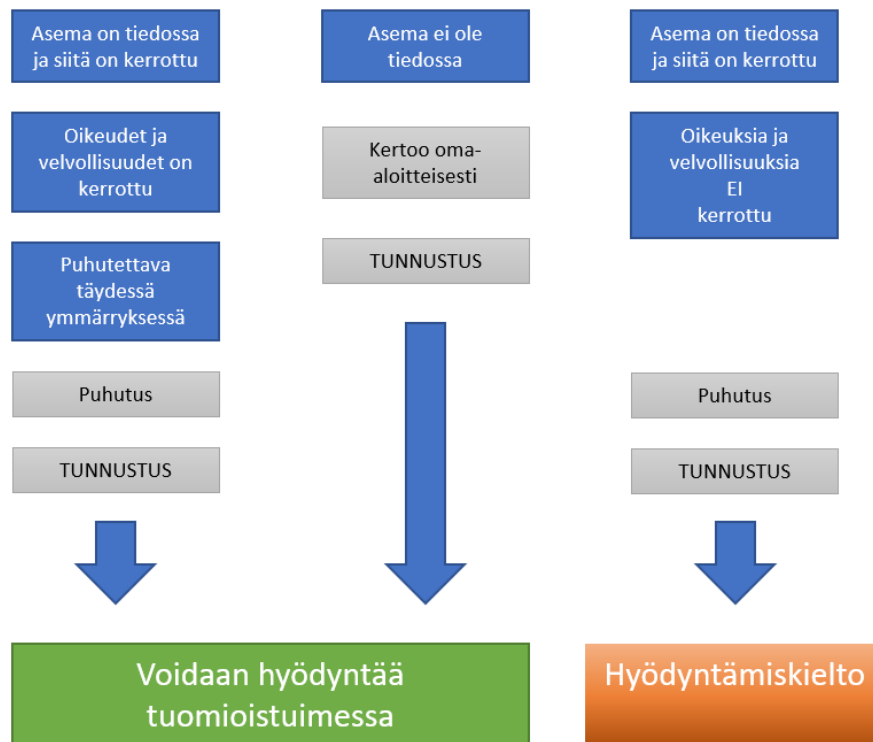
KKO:n antamassa ratkaisussa 2003:115 ei ollut tietoa siitä, oliko epäillylle kerrottu tämän asemasta esitutkinnassa hänen kertoessaan vapaaehtoisesti tapahtumien kulusta. Oma-aloitteisen kertomisen katsottiin kelpaavan näyttönä tuomioistuimessa, mutta mielenkiintoisen ratkaisusta tekee se, ettei tiedossa ole ollut, onko epäilty tiennyt rikosprosessuaalista asemaansa. Tällöin ilmoitus itsekriminointisuojusta sekä avustajan käytöstä on myös jäänyt tekemättä. Poliisimies ja vartija, jolle epäilty oli oma-aloitteisesti tunnustanut murhan, kuultiin todistajina asian käsittelyn yhteydessä, eikä sitä KKO:n ratkaisun mukaan tullut asettaa hyödyntämiskieltoon. Ristiriitaista asiassa on se, että ratkaisu oli epäillyn kannalta epäedullinen, vaikka KKO katsoi, että epäillyn roolista kertominen on jäänyt selvittämättä asian käsittelyn yhteydessä. Ratkaisussaan KKO tuo kuitenkin esiin seikan, että puhutettavan henkilön kertomus on ollut oma-aloitteista eikä esimerkiksi kysymyksiä asiaan liittyen ole

esitetty. Ratkaisussaan (1995:66) KKO on tulkinnut samankaltaista tilannetta kuitenkin toisin ja todennut, että tunnustusta ei voida kiertää kuulemalla todistajan asemassa poliisimiestä, jolle tunnustus on kerrottu.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 § mukaan jokaisella on oikeus kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi hänet tai häneen läheisessä suhteessa olevan henkilön syytteen vaaraan tai myötävaikuttaisi läheisessä suhteessa olevan henkilön syyllisyyden selvittämiseen. Laki ei kuitenkaan velvoita kertomaan asiasta ennen alustavia puhuttamisia, vaan asianosaisella on oikeus vedota edellä kerrottuun oikeuteen aina tuomioistuinkäsittelyyn asti. Tuomioistuimessa annetun lausunnon jälkeen läheisenkieltäytymisoikeuteen ei voi enää vedota. Edellä kerrottu asia nousi esiin KKO: 1995:66 ja AOA:n 37/4/03 ratkaisuissa. Apulaisoikeusasiamies piti perusteluissaan suotavana, että läheisen kieltäytymisoikeudesta kerrotaisiin jo alustavien puhutteluiden yhteydessä.

Pääasiassa edellä esitellyt ratkaisut ovat yksiselitteisiä ja ymmärrettäviä lain tulkintoja, joilla voidaan katsoa olevan myös käytännön poliisityötä ohjaava rooli. Jokaisessa tapauksessa oli kyse varsin vakavan rikoksen käsittelystä ja esiintuomiemme ratkaisukohtien lisäksi tuomion tueksi oli esitetty myös muuta näyttöä. Epäillyn oman kertomuksen roolia voidaan pitää merkittävänä silloin, kun edellytykset alustavan puhuttelun hyödyntämiseen ovat olemassa. Se miten paljon alustavia puhutteluita hyödynnetään alempien oikeusasteiden ratkaisuissa, jäi tämän työn puitteissa selvittämättä. Asian selvittäminen vaatisi laajempaa perehtymistä esimerkiksi käräjäoikeuksien tekemiin ratkaisuihin. Selvittämättä jää myös se, ymmärretäänkö alustavien puhutteluiden merkitys kenttätoiminnassa nimenomaan suullisena todisteena ja osataanko niitä hyödyntää esitutkinnassa.

Ratkaisuissa keskiöön nousee ilmoitusvelvollisuus puhutettavan asemasta esitutkinnassa, mistä on ilmoitettava mahdollisimman nopeasti aseman tultua ilmi. Tämän jälkeen epäillylle on ilmoitettava hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista eli itsekriminointisuojusta ja oikeudesta käyttää avustajaa. Vaikka esitutkintalakiin kirjattu ilmoitusvelvollisuus edellä kerrotuista oikeuksista olisi hoidettu vaaditulla tavalla, liittyy alustavaan puhuttamiseen myös muita vaikuttavia tekijöitä, kuten puhutettavan mielentila tai puhutusajankohta. Näiden tekijöiden vaikuttavuusarvio puhutuksen hyödynnettävyydestä ja luotettavuudesta jää aina lopulta oikeusistuimien harkittavaksi.

Kuva 1. Yksinkertaistettu kaavio siitä, milloin alustavaa puhuttamista voidaan hyödyntää tuomioistuimessa. Esimerkkinä on käytetty epäillyn tekemää tunnustusta.

7.1 Esitutkintakertomuksen näyttöarvo oikeudenkäynnissä

Esitutkintakertomuksen määrittämiseksi eivät oikeuskirjallisuus tai lain esityöt anna suoraa vastausta. Salla Pyyny on opinnäytetyössään *”Esitutkintakertomus todisteena rikosoikeudenkäynnissä”* pyrkinyt löytämään määritelmää esitutkintakertomukselle ja tullut siihen tulokseen, että sen voidaan olettaa tarkoittavan esitutkinnassa annettua kirjallista tai ääni -ja kuvataallenteelle taltioitua kertomusta. (Pyyny 2016, s.3). Pyyny ei opinnäytteessään erottele kuulusteluja alustavista puhutteluista lainkaan.

Alustavat puhuttelut voidaan kuitenkin KKO:n ratkaisukäytännön perusteella katsoa osaksi esitutkintakertomuksen määritelmää. Johtopäätöstä tukee edellä esitelty KKO:n ratkaisu 1995:66, jossa alustavissa puhutteluissa epäillyn pojalta saatu lausuma asetettiin hyödyntämiskieltoon. Samankaltainen johtopäätös voidaan vetää KKO:n ratkaisusta vuodelta 2016 (KKO: 2016:96), jossa epäilty oli varsinaisten esitutkintakuulustelujen välissä tunnustanut

poliisille epäillyn teon. Huomionarvoista on, että hyödyntämiskielto kohdistui nimenomaan rikosylikonstaapelin antamaan todistajanlausuntoon.

”Vapaan todistusharkinnan mukaan tuomioistuimella ei ole muodollisten määräysten sitoma, kun se suorittaa todistusharkintaa, vaan se voi vapaasti harkita esitettyjen todisteiden todistusvoiman.” Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että oikeudenkäyntiin nimetty todistusaineisto on näennäisesti samanarvoista. Vapaalla todistelulla tarkoitetaan asianosaisille kuuluvaa oikeutta esittää tuomioistuimelle tahtomansa näyttö, mutta se antaa myös tuomioistuimelle oikeuden käyttää todisteena kaikkea, mitä asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä on ilmennyt. Tämän seikan ei siis välttämättä tarvitse olla todistelun objektina, vaan se voi ilmetä myös muuta kautta, esimerkiksi asianosaisen käyttäytymisen perusteella (Mettovaara 2019, s.59).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n mukaan *tuomioistuimessa ei saa käyttää todisteena kirjallista yksityisluontoista kertomusta, joka on annettu vireillä olevan tai alkavan oikeudenkäynnin varalta.* Tämä on niin sanotusti pääsääntö. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 47 §:ssa säädetään, että mikäli asianosaisen tai todistajan suullinen kertomus poikkeaa siitä, mitä hän on aikaisemmin tuomioistuimelle, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle kertonut tai mikäli hän ei anna kertomusta, kuultavan aiempaa kertomusta saadaan käyttää todisteena siltä osin kuin suullinen kertomus poikkeaa aikaisemmasta kertomuksesta tai kuultava ei ole antanut kertomusta.

KKO on todennut näytön arvioinnista seuraavasti (KKO 2013:96): *”Yleisesti näytön arvioinnissa noudatettaviin periaatteisiin kuuluu muun muassa todisteiden objektiivinen, tasapuolinen ja yleisten kokemussääntöjen mukainen arviointi sekä lisäksi niiden yksilöiden tehty arviointi ennen kokonaisarviointia.”* Näyttöä tulee siis arvioida suhteessa sitä puoltavaan tai siitä eroavaan todisteluun. Tilanteessa, jossa oikeus vetoaa oikeudenkäymiskaareen (17:47 §), voidaan esitutkintakertomusta ja siinä esitettyjä seikkoja hyödyntää tuomioistuinkäsittelyssä näyttönä.

7.2 Tunnustus rikosprosessissa

Tämän opinnäytetyön tarkoitus ei ole tutkia tunnustuksen näyttöarvoa suhteessa muuhun todisteluun. On kuitenkin todettava, että tunnustuksella on opinnäytteessämme käsiteltyjen KKO:n ratkaisujenkin perusteella merkittävä yhteys alustaviin puhutteluihin. Asiasta on tehty suhteellisen paljon tutkimusta ja käymme asiaa läpi lyhyesti viittaamalla oikeuskirjallisuuteen.

”Rikosasiat ovat säännön mukaan indispositiivisia (virallisvalvontainen), eikä rikoksen tunnustaminen sido tuomioistuinta.” Tunnustuksella on kuitenkin suuri todistusarvo, mitä tulee rikosasioihin. Käytännössä tämä koskee kuitenkin lievempiä rikoksia. (Jokela 2018, s.539.)

Tunnustus voidaan jakaa ajallisesti kahteen osaan sen näyttöarvon kannalta. Epäillyn esitutkinnassa antamaa tunnustusta ei lähtökohtaisesti saa käyttää oikeudenkäynnissä (OK 17:24.2), koska esitutkintapöytäkirja ei ole kirjallinen todiste. Oikeus voi kuitenkin tehdä poikkeuksen, mikäli tunnustuksen antanut henkilöä ei voida kuulla pääkäsittelyssä tai tämä on jäänyt tavoittamatta. Esitutkintapöytäkirjaan voidaan vedota lisäksi tilanteessa, jossa tunnustus peruutetaan suullisessa oikeudenkäynnissä. (OK 17:5 §:n 3 mom.)

Pääkäsittelyssä annettu tunnustus voidaan ottaa huomioon vapaan todistusteorian mukaisesti, eli tuomioistuin voi määrittää tunnustuksen näyttöarvon todisteena. Tässä tapauksessa esitutkinnassa annettu tunnustus menettää merkityksensä. Esitutkinnassa annettu tunnustus ei kuitenkaan ole kokonaisuutena arvioiden merkityksetön, sillä se on voinut vaikuttaa syytekynnyksen ylittymiseen ja asian oikeudenkäyntiin etenemiseen. (Halijoki 2004, s.806.)

Mikäli tunnustaminen tapahtuu esitutkinnan tai pääkäsittelyn ulkopuolella, on tilanne haasteellinen. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen juuri tässä opinnäytteessä käsiteltävien alustavien puhuttelujen yhteydessä. Toisaalta henkilö voi myös kohdistaa tunnustuksen jollekin täysin tapahtumien ulkopuoliselle henkilölle, esimerkiksi ystävälle. Lähtökohtaisesti tällainen henkilö voi todistaa oikeudessa. Tällaisen henkilön todistelu kohdistuu vain siihen, mitä hänelle on kerrottu tai hän on kuullut. Kuulopuhetodisteluun tulee suhtautua varauksella (Pölonen & Tapanila 2015, s.365). Tämänkaltaisen tunnustuksen ei voida katsoa sisältyvän esitutkintapöytäkirjaan, jolloin se ei välttämättä joudu pääsäännön (OK:17:24 §) mukaisesti hyödyntämiskieltoon.

7.3 Oikeuslähteiden velvoittavuus laintulkinnassa

Oikeuslähteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Tällainen ryhmittely koskee vain käytännön lain soveltamista. Oikeuslähteen katsotaan olevan vahvasti velvoittava, mikäli sen sivuuttamisesta seuraa laintulkitsijalle sanktio, esimerkiksi rangaistus virkavirheestä. Tässä mielessä oikeuslähteen käyttö on siis pakollista. (Aarnio 1989, s.220.)

Aulis Aarnion mukaan vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä Suomessa ovat laki ja maan tapa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä taas ovat lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinratkaisut. (Aarnio 1989, s.220.)

Lainsäätäjän tarkoitus ilmenee käytännössä lain valmistelutöistä, esimerkiksi hallituksen esityksistä ja eduskunnan valiokuntien pöytäkirjoista. Tuomioistuinratkaisuja ovat muun muassa korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden (KKO/KHO) antamat tuomiot. Lain esitöiden merkitys ilmenee myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisujen perusteluista, joissa tänä päivänä siteerataan ahkerasti varsinkin hallituksen esityksiä, jotka ovat käytännössä lainvalmisteluaineiston tärkeimpiä lähteitä. (Huovila 2014, s.36).

Käytännössä lainsäätäjän päätöspäätöselustelujen tulee nojautua vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden lisäksi heikosti velvoittaviin. Tämä on Aarnion mukaan edellytys päätöksen pysyvyydelle. (Aarnio 1989, s.221.)

Sallittuihin oikeuslähteisiin luetaan kaikki muut kuin edellä mainitut. Niitä ovat muun muassa oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit, oikeustiede, arvot ja arvoarvostelmat, sekä teologiset argumentit. (Aarnio 1989, s.221.)

Oikeustieteen tohtorin Mika Huovilan mukaan Aarnion esittämä kolmijako ei kuitenkaan vastaa enää nykyisiä vaatimuksia. Huovila perustelee näkökulmansa muun muassa muutuneeseen virkasyyteikäytäntöön vedoten. Lisäksi institutionaaliset muutokset ja esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyminen ovat asettaneet Aarnion tulkinnaalle muutos-paineita. (Huovila 2014, s.25.)

Perustuslaki on tänä päivänä ylin oikeuslähde, jolle tavallinen laki ja asetukset ovat alisteisia (Huovila 2014, s.24–25). Tämä ilmenee suoraan Perustuslain pykälissä 106§ ja 107§. Mahdollisten ristiriitatilanteiden syntymistä suhteessa ylikansallisiin normeihin on pyritty ennalta ehkäisemään ylittämällä EIS:n ihmisoikeuksien minimitaso (Huovila 2014, s.34).

Euroopan ihmisoikeus tuomioistuimen oikeuskäytännöllä on suuri käytännöllinen merkitys rikosasioiden ja tuomioiden perustelujen kannalta. Se määrittelee perustelujen minimivaatimusten lisäksi sitä, minkälaisiin perusteisiin langettava tuomio voidaan perustaa. (Huovila 2014, s.34).

8 POHDINTA

Esitutkintakuulustelut ovat määrämuotoisia ja lain tasolla tarkkaan säädeltyjä. Alustavien puhuttelujen voidaan perustellusti todeta olevan vapaamuotoisempia monin tavoin. Molemmissa on kuitenkin yhteisenä tavoitteena tapahtumien kulun selvittäminen. Eroavaisuuksista huolimatta kuulustelut ovat luonnollinen jatkumo alustaville puhutteluille. Alustavilla puhutteluilla pyritään määrittelemään henkilöiden asema ja kuulustelujen tarve, mutta niiden merkitys prosessissa voi joskus olla huomattavasti suurempi.

Esitutkintalain alustavia puhutteluja käsittelevä pykälä (ETL 7:20 §) on suppea suhteessa alustavien puhuttelujen merkitykseen esitutkinnalle ja myöhemmin syyteharkinnalle sekä mahdolliselle oikeusprosessille. Se myös jättää puhutteluja suorittavalle viranomaiselle tulkinnanvaraa. Pykälä itsessään ei edellytä kertomaan puhuttelun kohteena olevalle henkilölle mitään. Henkilölle, jota epäillään rikoksesta, on kuitenkin kerrottava viipymättä ja viimeistään ennen tämän kuulemista kerrottava esitutkintalain 4 luvun 16 §:n mukaisista oikeuksista ja velvollisuuksista. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella näistä oikeuksista nousivat esiin asemasta, avustajan käytöstä, sekä itsekriminointisuojaista ilmoittaminen.

Jotta alustavia puhutuksia voitaisiin hyödyntää todistelutarkoituksessa, tulisi vaadittavat ilmoitukset itsekriminointisuojaista ja avustajan käytöstä tehdä viimeistään alustavien puhutusten yhteydessä, mikäli puhutettavan asema on selvillä. Toisaalta esitutkintalain 7 luvun 10 § mahdollistaisi teoriassa sen, että rikoksesta epäillylle kerrottaisiin alustavien puhuttelujen yhteydessä tämän oikeudet ETL 4 luvun 16 § mukaisesti. Näin ollen myöhemmin varsinaisissa kuulusteluissa riittäisi ainoastaan ilmoitus oikeudesta avustajaan ja puolustajaan, sekä itsekriminointisuojaan. Käytännössä kuulustelut suoritetaan usein paljon myöhemmin verrattuna alustaviin puhutteluihin ja yleensä vielä eri henkilön toimesta. Edellä mainittua tapaa ei siis voi käytännössä suositella, mikäli ei ole täyttä varmuutta siitä, että oikeudet ja velvollisuudet on kerrottu täydessä laajuudessa jo alustavien puhuttelujen yhteydessä.

Alustavia puhutteluja koskevan pykälän (ETL 7:20 §) osalta näemme muutostarvetta itsekriminointisuojaan ja avustajan käyttöä koskevien ilmoitusten osalta, joiden ilmoitusvelvollisuus pohjaa käytännön tasolla maantapaan eli KKO:n ratkaisuihin. Mielestämme ilmoitusvelvollisuus tulisi ulottaa koskemaan myös alustavia puhutteluita käsittelevää ETL 7 luvun 20 pykälää. Siten ilmoitusvelvollisuus kohdentuisi suoraan alustaviin puhutteluihin. Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen on huomioitu nykyisessä poliisikoulutuksessa hyvin, mutta käytännön tasolla on kuitenkin nähtävissä ero vastavalmistuneiden poliisimiesten ja

kokeneempien poliisimiesten toimintamalleissa ilmoitusten tekemisen osalta. Asian kirjaiminen suoraan lakiin voisi auttaa yhtenäistämään poliisitoimintaa alustaviin puhutteluihin liittyen.

Pohdimme myös sitä, pitäisikö alustavaan puhutteluun liittyvää lakia tarkentaa läheisen kieltäytymisoikeuden osalta ja tulisiko siitä kertominen alustavan puhuttelun yhteydessä kirjata lakiin. Asian kertominen heti alkuvaiheessa parantaisi asianosaisten oikeusturvaa ja apulaisoikeusasiamiehen antamana lausunnon mukaan tämä olisi suositeltava toimintatapa, vaikka laki ei sitä velvoita. Toisaalta ETL 7 luvun 8 § mukaan laki velvoittaa kertomaan asiasta kuulusteluiden yhteydessä, jolloin edellä kerrottuun oikeuteen on mahdollisuus vedota aina tuomioistuinkäsittelyyn saakka. Vaikka lausuntoa ei voitaisi hyödyntää todisteena rikosasiassa, se ei estä poliisia hyödyntämästä tietoa esitutinnan suuntaamisessa. Annetulla lausunnolla voi tällöin olla kuitenkin suuri merkitys esitutinnan lopputuloksen kannalta. Lakiin kirjattuna edellä kerrottu asia ei jättäisi tulkinnan varaa, vaan se olisi selkeä vaatimus alustavia puhutteluita tehtäessä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ollut alustavien puhuttelujen tarkasteleminen sosiaalisesta näkökulmasta. Kuitenkin olemme käytännössä tahoillamme huomanneet sen, että oikeuksien ja velvollisuuksien kertominen tuo oman haasteensa alustaviin puhutteluihin ja kuulusteluihin sosiaalisessa mielessä. Työharjoittelun aikana kokemamme tilanteet tukevat Satu Rantaeskolan näkemystä siitä, että ihmiset kertovat alustavien puhuttelujen yhteydessä tapahtumista hyvin avoimesti ja rehellisesti, niin kuin ne mieleen muistuvat. Tässä yhteydessä puhutusta suorittavan poliisin tulisi viipymättä kertoa henkilölle tämän asema ja siihen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet riittävällä laajuudella huolimatta siitä, että tämä saattaa vaikuttaa negatiivisesti puhutuksen sosiaaliseen skriptiin.

Tarkoitamme tällä sitä, että osa kansalaisista saattaa jopa pelästyä, kun heille esimerkiksi kerrotaan oikeudesta käyttää avustajaa. Avoimen kertomuksen hankkiminen voi näin ollen vaikeutua. Oleellista olisikin rauhoitella puhutettavaa ja kertoa oikeudet mahdollisimman kansantajuisesti. Tällä voidaan varmistua niin ikään siitä, että oikeudet ja velvollisuudet on ymmärretty. Erityisesti kun kyse ei ole erityisen vakavasta rikoksesta, on epäilty saattanut kovastikin ihmetellä, että miten niin hänellä on oikeus käyttää avustajaa. Toisaalta tämä voi johtua siitä, ettei Suomessa ole samalla tavalla yhtenäistettyä tapaa kertoa oikeuksista, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa on Miranda-oikeuksien muodossa.

Syy ihmisten avoimuuteen alustavia puhutteluita tehtäessä perustuu siihen, että luottamus poliisiin on Suomessa hyvin vahva. Poliisi nähdään instanssina, jonka työntekijät ovat hyvin

perillä toimivallastaan ja tehtävän hoitamiseen liittyvistä lain vaatimuksista. Useimmiten tavallinen kansalainen ei ole myöskään itse tietoinen omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, eikä poliisin toimia osata sen vuoksi kyseenalaistaa. Kansalaisten oikeusturvasta huolehtiminen luotetaan siis yksin alustavia puhutteluja toimittavan poliisimiehen ja toisaalta laillisuusvalvojan käsiin. Näkemyksemme mukaan poliisin tulisi kertoa näistä oikeuksista johdonmukaisesti aina, kun kyseessä on rikosasia. Alustavien puhuttelujen hyödynnettävyyden lisäksi kansalaiset tottuisivat ajan myötä tähän toimintamalliin. Näin ollen kertomisen vaikutus suhteessa edellisessä kappaleessa mainittuun sosiaaliseen skriptiin vähenisi.

8.1 Opinnäytetyön prosessista

Opinnäytetyömme aikataulut oli mielestämme realistinen. Pysyimme käytännössä katsoen koko työnteon ajan määrärajoissa. Koska teimme työn kahdestaan, osoittautui työnjako tärkeäksi. Lisäksi säännöllisten palaverien pitäminen helpotti kirjoittamisprosessia. Koronarajoituksista ja etäisyyksistä johtuen hyödynsimme palavereissa etäyhteyttä, eikä varsinaisia kasvokkain tapahtuneita neuvonpitoja ollut montaa. Työmuotona koimme tämän toimivana.

Omalle tekstille tulee ajan myötä herkästi sokeaksi, eikä omia virheitään enää huomaa. Kahdestaan tekemisen suurin hyöty olikin selkeästi se, että omalle tekstilleen sai jatkuvasti toisen näkökulman. Luetimme opinnäytettämme myös täysin ulkopuolisella henkilöllä, josta oli myös valtava apu tekstin ymmärrettävään muotoon saattamisessa. Lisäksi keskustelu ja ajatustenvaihto koskien alustavaa puhuttelua ja siihen liittyviä muutoseikkoja laajensi kummankin tekijän näkemystä aiheesta ja toi mielestämme laajemman näkökannan opinnäytetyön sisältöön.

Vaikka toisella tutkijoista oli aiempaa kokemusta opinnäytteen tekemisestä, oli tutkimusmetodologiana lainopillinen tutkimustapa molemmille kuitenkin uusi ja vieras. Tutkimusmetodologiaan olisi voinut perehtyä huolellisemmin. Tällä olisi säästetty aikaa myöhemmässä vaiheessa kirjoittamisprosessia, koska puutteellisesta metodologiaosaamisesta johtuen tutkimusmenetelmää jouduttiin muuttamaan kesken prosessin kirjallisuuskatsauksesta lainopilliseksi työksi. Vallitseva korona tilanne loi myös omat haasteensa ohjausprosessin kanalta ja esimerkiksi seminaarit jouduttiin järjestämään etäyhteyksillä.

Kuten aiemmin olemme tuoneet esille, oli aineiston keräämisessä haastetta sen suppeuden vuoksi. Eri lakeja ja niiden säädöksiä koskevaa kirjallisuutta oli tarjolla paljon, mutta yksin alustavaa puhuttelua käsittelevää lähdemateriaalia löytyi niukasti. Siihen nähden saimme

kerättyä yhteen teokseen kattavasti tietoa poliisityöhön keskeisesti liittyvästä aiheesta, minkä pohjalta pystyimme vastamaan opinnäytetyön alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Olisimme voineet ottaa laajemman otannan eri oikeusasteiden, kuten käräjäoikeuden ratkaisuksista ja voineet löytää niistä ristiriitaisuuksia alustavien puhutteluiden hyödynnettyyteen liittyen. Lähdemateriaalina tämä on kuitenkin hyvin laaja ja eri ratkaisuiden tutkimiseen olisi mennyt huomattava aika, mihin tämän opinnäytetyön tekemisen yhteydessä ei ollut mahdollisuutta. Lisäksi halusimme rajata aiheen koskemaan nimenomaan niitä sallittuja oikeuslähteitä, joilla voidaan nähdä olevan suora vaikutus alustaviin puhutteluihin ja niiden toteuttamiseen käytännössä. Jatkotutkimuksena käräjä- ja hovioikeuksien ratkaisuiden vertailu laajentaisi myös tämän opinnäytetyön katsantokantaa.

Aihe oli ajankohtainen ottaen huomioon viimeaikaisen uutisoinnin liittyen Viking Sally -matkustajalaivalla vuonna 1987 tapahtuneeseen henkirikokseen. Kyseisessä tapauksessa rikoksesta epäilty tanskalaismies oli tunnustanut teon poliisille, mutta johtuen menetelmävirheestä alustavissa puhutteluissa, käräjäoikeus asetti puhutuksen hyödyntämiskieltoon. Tillasimme Varsinais-Suomen käräjäoikeudesta tuomiolauselman perusteluineen, mutta harmiksemme selvisi, että perustelut oli kirjattu ruotsiksi. Koska aikaa opinnäytteen palauttamiseen oli enää rajallisesti, jouduimme rajaamaan sinänsä mielenkiintoisen tapauksen käsittelyn pois opinnäytteestämme.

Kokonaisuutena arvioiden opinnäyteprosessi oli mielestämme mielenkiintoinen ja aiheeseen perehtyminen syvensi osaamistamme ja tietämystä rikos- ja prosessioikeudesta. Huomiot siitä, ettei yhteen koostavaa kirjallisuutta aiheesta ollut juurikaan saatavilla, antoi työn tekemiselle merkityksen, mikä oli omiaan lisäämään työskentelymotivaatiota. Kirjoitusprosessiin mahtui myös hetkiä, jolloin työskentely ajautui syystä tai toisesta umpikujaan, mikä lienee varsin yleinen tilanne tieteellisen kirjoittamisen yhteydessä. Koska aikapainetta ei näissä hetkissä ollut, jätimme työn tietoisesti lepäämään välillä usean kuukaudenkin ajaksi. Tauon jälkeen näkökulmat asioihin olivat kypsyneet ja valmiista tekstistä löysi uusia piirteitä, mikä puolestaan laajensi näkökulmaa ja vei työtä eteenpäin. Uskommekin, että ajallisesti pitkä, noin vuoden mittainen työskentelyaika on ollut omiaan vaikuttamaan positiivisesti työmme lopputulokseen.

LÄHTEET

Kirjallisuus:

Aarnio, Aulis 1989: Laintulkinnan teoria, Werner Södeström Oy, Porvoo, Helsinki, Juva.

Ervasti, Kaijus, 2004: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. zz.

Fredman, Markku 2021: Rikosasianajajan käsikirja, Alma talent, Helsinki.

Halijoki, Juha 2004: Vastaajan tunnustus rikosprosessissa. Defensor Legis N:o 5/2004, s. 791 – 817. Luettavissa: https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/defensor_legis/2343.pdf, luettu 15.3.2017. Luettu 23.10.2021.

Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko 2020:

Esitutkinta ja pakkokeinot, Talentum, Helsinki.

Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot, Talentum, Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009: Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos, Helsinki: Tammi.

Hirvonen, A. 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki: Ari Hirvonen. Viitattu 14.3.2020. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf.

Huovila, Mika 2014 teoksessa: Rikostuomion perustelevinen; Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikostuomionperustelevinen2005lisapainos2006./OS0uyDOHv/04_Oikeuslahdeoppi_ja_oikeudellinen_argumentaatio..._Mika_Huovila.pdf.

Jokela, Antti 2018: Rikosprosessioikeus. Alma Talent, Helsinki.

Jäntti, Sirkka 2005 teoksessa: Rikostuomion perusteleminen; Korkeimman oikeuden, hovioikeuksien ja kärjäoikeuksien tuomioiden perustelujen funktioiden eroista ja niiden vaikutuksesta perusteluihin.

https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikostuomionperusteleminen2005lisapainos2006./Oa7JVY4kR/08_Korkeimman_oikeuden_hovioikeuksien_ja_..._Sirkka_Jantti.pdf.

Keinänen, A. & Väättänen, U. 2016: Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? Teoksessa T.

Miettinen (toim.) Oikeustieteellinen opinnäytetyö – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvosteluista. Espoo: Edita Publishing O. Viitattu 7.2.2020. <https://www-edilex-fi.lillukka.samk.fi/kirjat/16170.pdf>.

Nurmi, Mirja-Leena 2005 teoksessa: Rikostuomion perusteleminen; Punninta korkeimman oikeuden ratkaisuksista.

https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikostuomionperusteleminen2005lisapainos2006./OhGt4Kil3/11_Punninta_Korkeimman_oikeuden_ratkaisuissa_Mirja-Leena_Nurmi.pdf.

Miettinen, Tarmo, 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy.

Potila, Pauliina 2019 teoksessa: Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki; Poliisiopiskelijasta lain soveltajaksi. Poliisiammattikorkeakoulu.

Pölönen, Pasi & Tapanila, Antti 2015: Todistelu oikeudenkäynnissä. Helsinki, Tietosanomaa.

Rantaeskola, Satu 2014: Esitutkintalaki – Kommentaari, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, Satu 2019: Rikos ja rikosprosessi, Warelia, Tyrvää, Vammala, Sastamala.

Virallislähteet:

Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi (HE 222/2010 vp).

Lakivaliokunnan todistelu-uudistusta koskeva mietintö 19/2014 (LaVM 19/2014).

Sähköiset lähteet:

Esitutkintalaki 2011/805.

Hiltunen, L. 2009: Validiteetti ja reliabiliteetti. Jyväskylän yliopisto. Graduryhmä 18.2.2009. Powerpoint-esitys. Viitattu 1.11.2021. http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti_handout.pdf.

Launiala, Mika 2016: Prejudikaatti ja prejudikaattinormi. Edilex lakikirjasto. <https://www.edilex.fi/artikkelit/16683>.

Nykänen, Pekka, 2019: Miten lakia tulkitaan? -Lainoppia muille kuin oikeustieteilijöille. <https://events.tuni.fi/uploads/2019/09/e6de95fa-miten-lakia-tulkitaan.pdf>.

Oikeudenkäymiskaari 1734/4.

Perustuslaki 731/1999.

Muut:

Aoa:n ratkaisu 37/4/03.

HO: 18/155460.

KKO: 1995:66.

KKO: 2003:115.

KKO: 2019:17.

KKO: 2012:45.

Mettovaara, Marianne 2019: Esitutkintakertomuksen näyttöarvo – kun henkilö poikkeaa kertomuksestaan tai ei anna kertomus. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. OTM-tutkielma.

Nikula, Joonatan; Liski, Peter 2018: Puhutusopas: muistilista ja sujuvan vuorovaikutuksen keinoja poliisin kenttätöihin. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Paulin, Mikael 2016: Asiakirjapyyntöjen toteuttaminen poliisihallinnossa ylempien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännön valossa – tarkastelussa erityisesti tutkintailmoitus. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Oikeustieteiden aineopintojen tutkielma.

Pyyny, Salla 2016: Esitutkintakertomus todisteena rikosoikeudenkäynnissä. Oulun ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Salduz v. Turkey [GC] - 36391/02.

Varkila, Vaissi 2013: Todistaja rikosprosessissa. Tampereen ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma, Oikeudellinen asiantuntijuus. Opinnäytetyö.

VKSV - 26.6.2012 - oikeus avustajaan ja itsekriminointisuoja.

VKSV:n muistio epäillyn oikeudesta avustajaan esitutkinnassa ja itsekriminointisuoja 7 KKO 2012:45 / syyttäjän toimenpiteet. Annettu 28.6.2012. Dnro 35/34/11.